

ВИДАЄ СОЮЗ УКРАЇНОК АМЕРИКИ З 1944 РОКУ
PUBLISHED BY UNWLA, INC. SINCE 1944

OUR LIFE

НАШЕ ЖИТТЯ

7 | 2021
ЛИСТОПАД | NOVEMBER

НАШЕ ЖИТТЯ

Видає Союз Українок Америки
вісім разів на рік

Головний редактор: Романа Ляброс
Україномовний редактор: Лариса Тополя
Редакційна колегія:

Наталія Павленко – голова СУА
Ірина Бучковська, Людмила Вусик, Ока Грицак,
Оксана Пясецька, Людмила Рабій,
Діанна Кордуба Савицька, Надя Яворів

OUR LIFE

Published eight times per year by the Ukrainian
National Women's League of America

Editor-in-Chief: Romana Labrosse
Ukrainian-language editor: Larysa Topolia
Editorial Board:
Natalie Pawlenko – UNWLA President
Iryna Buczkowski, Oka Hrycak, Nadia Jaworiv,
Oksana Piaseckyj, Liudmyla Rabij,
Dianna Korduba Sawicky, Liudmila Wussek

Канцелярія СУА та адміністрація журналу
«Наше життя» / UNWLA & Our Life:
203 Second Avenue, 5th Floor
New York, NY 10003-5706
Telephone: 212-533-4646
E-mail: office@unwla.org (канцелярія)
E-mail: OurLife@unwla.org (редакція)

Адміністратор: Оля Стасюк
Канцелярійні години: вт, ср, чт: 12 п.п. – 8 п.п.
Administrator: Olha Stasiuk
Office hours: T/W/Th 12–8 p.m.

Periodicals Postage Paid at Rochester, NY
and at additional mailing offices. (USPS 414-660)
POSTMASTER – send address changes to:
Our Life, 203 Second Ave., New York, NY 10003
© Copyright 2021
Ukrainian National Women's League of America, Inc.

Дизайн та друк:
Custom Design and Print Inc.
877-468-0102 | DesignAndPrintAgency.com

ISSN 0740-0225

\$3 Один примірник / Single copy
\$45 Річна передплата в США (не член СУА) / Annual subscrip-
tion for non-members in the U.S.
\$50 У країнах поза межами США / Annual subscription for
non-members outside the U.S.

Членкині СУА отримують «Наше життя» з оплатою членської
вкладки через відділ. Переддлатникам письмово нагадується
про відновлення переддлати. Річна вкладка вільної членкині
СУА – \$50.
Our Life magazine is included in UNWLA annual membership dues,
payable through the member's branch. Subscribers are sent renewal
letters. Annual dues for UNWLA members-at-large: \$50.

ЗМІСТ • CONTENTS

ДУМКИ ГОЛОВИ • FROM OUR PRESIDENT

- 3 Слово Голови СУА / Reflections from the UNWLA President. *Наталія Павленко / Natalie Pawlenko*

OUR MEMBERS

- 4 UNWLA Members-at-Large: A Growing and Increasingly Active Community. *Irene Bihun*
6 Connecting Heritage, Culture, Art, and More Through MAL. *Andrea Kulish Wilhelm*

СПОГАДИ ПРО СОЮЗЯНОК • MEMBER TRIBUTES

- 7 Людина з добрим серцем. *Рома Дигдало*
8 Celebrating Lidia Czernyk and a Life Dedicated to Humanitarian Causes. *Anna Osinska Krawczuk*

БЛАГОДІЙНІСТЬ • GIVING

- 10 Стипендійна Акція СУА / UNWLA Scholarship/Children-Student Sponsorship Program
36 Український Музей / The Ukrainian Museum

ГОЛОДОМОР • HOLODOMOR

- 11 Свіча. *Богдан Стельмах*
11 Свіча пам'яті. *Аліна Акуленко*
12 Жажіття тих подій назавжди закарбувалися в їхніх душах. *Марина Хосрошвілі*
13 “The horror of those events was forever etched in her heart.” *Maryna Khosroshvili*
18 New Insights into the Holodomor. *Irena Sawchyn Doll*
20 Бабуся розповідала. *Олена Красько*
21 Хай в кожній хаті буде хліб насущний. *Валентина Матвіїв*
22 Як наші округи та відділи вшановують пам'ять жертв Голодомору / How Our Branches and Regional Councils Are Commemorating the Holodomor
23 UNWLA Member Authors Book About Holodomor
24 З думками про Україну. *Лариса Тополя*

КУЛЬТУРА

- 26 Жіноча історія: чому важливо дізнаватися про досвіди жінок минулого. (Частина 2.) *Оксана Кісь*

OUR HEALTH

- 31 How to Maintain Wellness During the Pandemic. *Dr. Ihor Magun*

ЦЕЙ ДЕНЬ В ІСТОРІЇ

- 32 Нестерпний сміх із присмаком вишні. *Аліна Акуленко*
33 «Розстріляне відродження»

НАШИМ ДІТЯМ

- 34 Казка про хліб. *Надія Красоткіна*

На нашій обкладинці. Поблизу міста Дніпра, Україна, центральний пам'ятник Меморіалу жертвам політичних репресій і Голодомору: боса жінка тримає на руках мертву дитину (автор Гарнік Хачатрян). Фото @ Larysa Ros / Dreamstime.com
Our cover. Near the city of Dnipro, Ukraine, a memorial to the victims of the Holodomor: a barefoot woman holding a dead child in her arms. Photo @ Larysa Ros / Dreamstime.com

СЛОВО ГОЛОВИ СОЮЗУ УКРАЇНОК АМЕРИКИ REFLECTIONS FROM THE UNWLA PRESIDENT

Наталія Павленко
Natalie Pawlenko

Я не пам'ятаю точних обставин, коли я дізналася про Голодомор: ані місця, ані хто поділився зі мною інформацією про трагічні жахи 1932—33 рр. в Україні. Те, що я точно пам'ятаю — це очікування на вступ до четвертого класу. Коли стояла в черзі, я невтішно плакала. Я не могла зрозуміти, як хтось міг свідомо завдати такого болю та страждання іншій людині. І я, ще дитиною, плакала за своєю сім'єю, усіма сім'ями та невинними дітьми, які постраждали.

Останні спроби візуально та яскраво донести історію про Голодомор до ширшої аудиторії, наприклад, фільми «Гіркі жнива», «Гарет Джонс» або «Коли ми голодуємо» (про два останні – див. «Наше життя» за листопад 2020 р. і на веб-сторінці СУА) підкреслюють незбагненну жорстокість сталінського радянського режиму. І для аудиторії, яка стає все більш візуальною у своїй орієнтації, ці фільми є потужними засобами донесення історичних фактів.

Я пишаюся тим, що СУА був одним з перших, хто відповів на потреби українців в Україні: тоді голова СУА Олена Лотоцька очолила масштабну пропагандистську кампанію та гуманітарну допомогу в 1933—1934 рр.

Нині багато наших союзниць беруть участь у роботі Комітетів США з питань обізнаності про Голодомор та Геноцид в Україні, і зокрема дві – Оксана Пясецька та Марія Квіт-Флінн — очолюють зусилля щодо позбавлення журналіста Волтера Дюранті його незаслуженої Пулітцерівської премії (будь ласка, перейдіть за посиланням <https://ukrainegenocide.com/duranty-revocation/> і підпишіть відповідну петицію).

Комітет Екзекутиви СУА закликає кожну з наших членкинь взяти участь у пам'ятних заходах зі вшанування жертв Голодомору цього місяця: молитовних зборах, демонстраціях, меморіальних програмах, зверненнях до урядовців проголошувати та підписувати петиції. І поки ми вшановуємо тих, хто загинув, ми пам'ятаємо, що нащадки вбивць сталінського режиму зараз такі самі жорстокі, якими були тоді їхні попередники, що екзистенційні небезпеки, які стоять перед українською нацією, не зникли, і що попереду ми маємо багато роботи.

Залучена та освічена українська діаспора є одним із найпотужніших інструментів у нашому розпорядженні, оскільки ми виступаємо за те, щоб наш уряд визнавав і підтримував український народ, який не прагне більшого, аніж бути вільною, демократичною та заможною нацією.

I do not recall the exact circumstances of when I learned about the Holodomor: not the place nor who shared with me the tragic horrors of 1932–1933 in Ukraine. What I do remember is waiting to enter my fourth-grade class. As I stood in line, I wept inconsolably. I could not understand how anyone could consciously inflict such pain and suffering on another human being. And, a child myself, I wept for my family and all the families and innocent children who had suffered.

Recent efforts to visually and vividly bring the story of the Holodomor to a broader audience, such as the films *Bitter Harvest*, *Mr. Jones*, and *When We Starve* (see the November 2020 issue of *Our Life* online to learn about the latter two), highlight the incomprehensible brutality of the Stalinist Soviet regime. And for an audience that is increasingly visual in its orientation, these films are powerful storytelling mechanisms.

I am proud that the UNWLA was among the first to respond to the needs of the Ukrainian people in Ukraine: then president Olena Lototsky spearheaded a massive advocacy and humanitarian aid campaign in 1933 and into 1934.

Today, many of our Soyuzianky are involved in the U.S. Committee for Ukrainian Holodomor-Genocide Awareness, and two in particular – Oksana Piaseckyj and Maria Kvit-Flynn – are leading the effort to strip journalist Walter Duranty of his undeserved Pulitzer prize (please sign the petition at <https://ukrainegenocide.com/duranty-revocation/>).

The UNWLA Executive Committee urges each and every one of our members to engage in Holodomor commemorative activities this month: prayer meetings, demonstrations, memorial programs, requests to government officials for proclamations, and the signing of petitions. And while we honor the memory of those who perished, we remember that the descendants of the Stalinist regime's murderers are as brutal now as their predecessors were then, that the existential dangers facing the Ukrainian nation have not disappeared, and that we have much work before us.

An engaged and educated Ukrainian diaspora is one of the most powerful tools at our disposal as we advocate for our government to recognize and support the Ukrainian people, who want nothing more than to live in a free, democratic, prosperous nation.

UNWLA MEMBERS-AT-LARGE

A Growing and Increasingly Active Community

Irene Bihun, Member-at-Large, Jericho, Vermont

Some of the Members-at-Large who took part in the UNWLA's 95th Anniversary celebration in December 2020.

The UNWLA Members-at-Large (MAL) community is composed of 118 Soyuzianky living across the U.S. and Canada.

The UNWLA created the MAL membership category in 1978 to accommodate and retain active branch members who moved to geographic areas where “in-person” participation in the UNWLA was not possible – that is, where there was no UNWLA branch. Today, it is a “portable” membership class that is available to all current and potential Soyuzianky, regardless of where in the U.S. they reside, and it provides a forum to meet others who share many of the same interests in Ukrainian culture and heritage through membership in a highly esteemed organization.

The MAL community has traditionally communicated via USPS, e-mail, and telephone; beginning in 2020, however, Ivanka Olesnycky, then MAL Liaison, added an optional MAL bi-monthly Zoom meeting to benefit those MAL who wanted more interaction with the organization and its members. These ongoing meetings have been well-attend-

ed and enjoyed by an energetic and interesting cohort of MAL who would like the group to operate more like a UNWLA branch.

Meeting via Zoom has made it possible for participating members to get to know one another and to learn more about the UNWLA's mission, programs, and organizational goals in a more timely and “hands-on” fashion. During meetings, members have taken turns reading the opening prayer, preparing presentations, taking minutes, and fundraising for a dedicated MAL social welfare pro-

It has been my honor to serve as the Liaison to the Members-at-Large. I have truly enjoyed meeting, speaking, and working with these unique Soyuzianky to accomplish our shared organizational goals.

I send my best wishes for the continued growth and success of the MAL community to Olya Czerkas, the newly elected MAL Liaison. May the MAL Soyuzianky continue to contribute their talents, skills, and life experiences to strengthen and positively influence the UNWLA and the communities in which they reside.

Ivanka Olesnycky

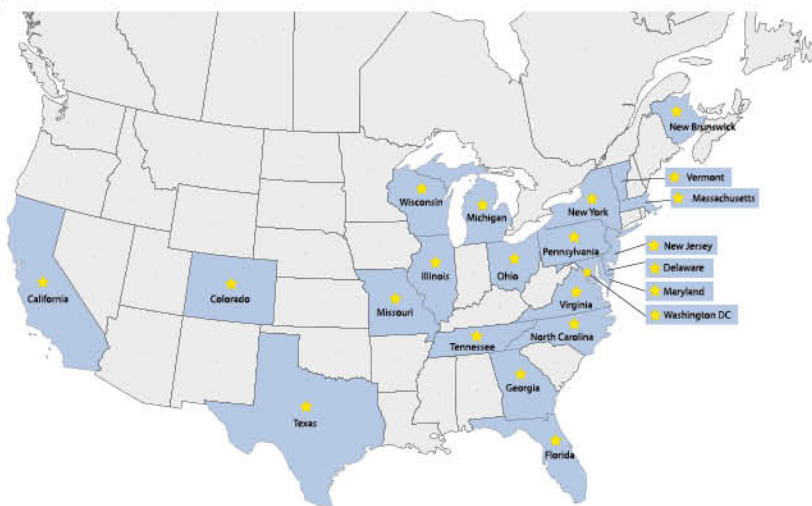
ject. Ivanka Olesnycky effectively tapped into the strengths of this diverse and very talented group by suggesting that, in addition to the necessary organizational announcements, each meeting should feature a presentation by a member on a theme that highlights the richness of Ukrainian culture. Romana Thibodeau shared her family's Sviat Vechir and Shchedryi Vechir traditions at the January meeting. In March, Andrea Kulish Wilhelm's wonderful presentation on Easter traditions included photos of the *pyanky* she created that are on exhibit in a museum in Kolomyia, Ukraine (read more about Andrea on page 6). Andrea's work was featured in the April 2021 issue of the North Carolina magazine *Our State*, which covers people and towns with unique interests.

Among the many MAL accomplishments since the XXXI UNWLA Convention:

- Created a video for the UNWLA's 95th anniversary celebration.
- Recruited new MAL and grew the community from 105 members in December 2020 to 118 today.
- Sent 60 pillows and colorful pillowcases to a geriatric center in Ivano-Frankivsk that is home to 60 orphaned young adults with disabilities (see sidebar). UNWLA Social Welfare Chair Oka Hrycak assisted in this initiative.
- Conducted the first-ever MAL fundraiser, raising \$700 within the group for the MAL Pillow Project.
- Elected two voting delegates (Viktoria Devincenzo and Dr. Olena Danylyuk) to represent the MAL community at the XXXII UNWLA Convention.
- Registered 19 MAL to attend the XXXII Convention.
- Had 9 MAL participating in the pre-convention Round Table.
- Submitted several articles to *Our Life* magazine.
- Honored 15 MAL for their membership in the UNWLA for 50+ years.

The MAL group is grateful to Ivanka Olesnycky for her years of outstanding commitment and leadership, and we welcome Olya Czerkas as our new MAL Liaison and wish her much strength in her new endeavor!

States/Provinces in which UNWLA Members-at-Large reside (Dec 2020)

MAL Pillow Project Aids Special Group in Ukraine

Earlier this year, UNWLA Members-at-Large undertook their first dedicated social welfare project to help 60 disabled, orphaned young adults who live at the Ivano-Frankivsk Geriatric Boarding House. Their need for new pillows came to the attention of Detroit resident Lyudmyla Danylyuk when she read an interview with one of the orphans, Maya, in a newspaper article. She appealed to her daughter, MAL Dr. Olena Danylyuk, and the MAL community sprang into action. They raised \$700 from member donations and by raffling off a beautiful blue-and-gold quilt hand-made by MAL Daria Romankow. Sixty orthopedic pillows were purchased and shipped from Detroit to Ivano-Frankivsk, and, through Olena Danylyuk's connections in Lviv, pillowcases were made for each of the pillows at a minimal cost. On behalf of all the residents, Vitaliy Yavorsky, Director of the Ivano-Frankivsk Geriatric Boarding House, sent a video expressing his sincere gratitude and appreciation for all the efforts that made this project possible.

See our full-length report on this initiative, in Ukrainian, on page 7 of the May 2021 issue of *Our Life*.

The hand-made quilt donated by Daria Romankow to support the MAL Pillow Project.

Connecting Heritage, Culture, Art, and More Through MAL

Andrea Kulish Wilhelm, Member-at-Large, Asheville, NC

A few years ago, UNWLA member Romana Thibodeau walked into my gallery/studio and a friendship began. She had moved to North Carolina from Connecticut and visited my River Arts District, Asheville, NC studio after Googling “Ukrainians in NC” and viewing my website. Romana later invited me to become a UNWLA MAL member; I am forever grateful to her for that.

Andrea Kulish Wilhelm, *Poppies*, 2007, pencil and gouache, 14 x 11 in.

In my studio, I sell my artwork, do graphic design work, and make and teach *pysanky*. I give *pysanka* demonstrations to some of the tens of thousands of tourists and locals who visit the District and its 240+ artists each year. I love to share this wonderful tradition, and I feel it is my life’s mission to do my part in perpetuating this beautiful and meaningful art.

My mother, an artist, taught me *pysanky* when I was five, and I always loved making and sharing them. Growing up as a first-generation Ukrainian American, Ukraine and its culture are very dear to me. Each *pysanka* I create is a link and tribute to my mother and father, grandparents, entire family, Ukraine and all Ukrainians.

I love to teach *pysanka* workshops and have instructed thou-

sands of people over the years. I teach in my studio and have also taught at the Biltmore Estate for the past six years, as well as at the Boston Public Library (MA), businesses, galleries, schools, private homes, summer camps, and festivals. My students love *pysanky*, and it makes me especially happy when they then teach the art to their friends and family.

I am very honored to have three of my *pysanky* included in the Pysanka Museum in Kolomyia, Ukraine as part of the North American Pysanka Artists Exhibition. I’m hoping to join the Pysanka Tour of Ukraine in 2022 (Covid permitting), where we would participate in a Ukrainian Easter, tour Ukraine, and spend three days at the Pysanka Museum.

Growing up creating *pysanky* has informed my two-dimensional artwork, which is often black and white with bright pops of color. All the attention to detail with focus on line, color, shape, etc., also influenced the evolution towards my eventual career, graphic design. My life reflects a blend of combining art and community, much as my parents did when they were alive. I also volunteer as the Marketing Chair for the River Arts District; 2022 will be my sixth year serving in this capacity. I love being part of this very special artist group, in this wonderful town, Asheville, situated in the scenic Blue Ridge Mountains.

I feel very blessed to have recently found community with my Ukrainian sisters in the UNWLA + MAL. We all have so much in common – our backgrounds, upbringing, and love of Ukraine, as

well as motivation and action to help Ukraine. It feels so important, and truly amazing, to be part of this extraordinary, accomplished group of women. Being a MAL has brought me a feeling of happiness and connection that I had been missing. I’m a fairly new member (since 2020), but already the projects we’ve worked on have been significant and impactful. I’m looking forward to more projects, and am so grateful to be a MAL. Please look me up at my website, ashevillstudioa.com, or on Instagram at [@avlstudioa](https://www.instagram.com/avlstudioa), or email me at andreakulish@gmail.com.

Photo: Matt Rose

Andrea in her studio

Pysanky by Andrea

ЛЮДИНА З ДОБРИМ СЕРЦЕМ

Рома Дигдало, почесна членкиня СУА

Є серед нас люди, що відчувають потребу присвятити свій вільний час для праці не для своєї користі, а для громади, для церкви чи своєї організації. Незважаючи на довгі години, присвячені цій безкорисній роботі, вони є тими, хто втримує церкви, школи та харитативні й культурно-освітні інституції громади. Однією з таких була Віра Кисілевська-Гнатюк.

Віра Кисілевська-Гнатюк

Народилася Віра 10 вересня 1926 р. у Львові у родині Володимира й Ольги Кисілевських. Ходила до школи сестер-василіянок. Тут родину застала війна. У 1944 р. вона змушена була податися на захід, рятуючись від червоної навали. Після війни родина Кисілевських опинилася в Регенсбурзі у таборі втікачів, де Віра закінчила гімназію та курси медсестер. Ще в таборі вона була активною у Пласті.

У 1949 р. вона одружилася з Петром Гнатюком — членом

відділу УПА, що рейдом перейшов на захід, а згодом опинився в Регенсбурзі (там молоді люди і познайомилися). У цьому самому році Гнатюки переїхали до Америки та поселилися в Детройті. Вони стали парафіянами Української Греко-Католицької церкви. Вже в Америці у подружжя народилися сини Володимир і Роман. Обидва ходили до школи Непорочного Зачаття, де Віра була активною у клубі матерів. У тому часі також записали синів до Пласту та до українського спортивного товариства «Черник», де хлопці грали у футбол.

Віра була дуже активною у нашій громаді, особливо у тих заходах, де її сини брали участь. Вона належала до Пласту, до куреня «Нові Обрії», займалася провідничо-виховною працею, служила дві каденції на посаді кошової. Була членом Комітету придбання фондів на побудову нового «Червоного Бараку» на оселі «Зелений Яр», допомагала адміністрації пластових таборів. Коли діти підросли, вона пішла до роботи й працювала у шпиталі як медичний лаборант.

У 60-х рр. Віра стала членкинею 63-го Відділу СУА. Займала різні посади в управі. У 90-х рр. перейшла до 26-го Відділу та перебрала головування після довголітнього головування Катерини Кобаси.

Велику працю вклала Віра у Фонд допомоги дітям Чорнобиля. Вона не тільки займалася збіркою одягу, пакуванням пачок в Україну жертвам Чорнобиля, але також листувалася з багатьма чорнобильцями та іншими людьми, які мали потреби. Про неї була стаття в українському часописі. Її називали «великою добродійкою» або «людиною з великим серцем».

Часто допомагала в церкві Непорочного Зачаття під час приготування вареників. Була також членкинею Марійської дружини. Віра любила читати книжки та мала велику бібліотеку, частину якої віддала до українського музею в Детройті, але більшість надіслала в Україну за свій кошт.

При всій цій праці вона була скромною, без нагород і без слави, але дуже успішною. Віра Кисілевська-Гнатюк й після відходу у вічність залишається прикладом для молодшого покоління.

CELEBRATING

Lidia Czernyk

AND A LIFE DEDICATED TO HUMANITARIAN CAUSES

Anna Osinska Krawczuk, Branch 98, Holmdel/Middletown, NJ
UNWLA Former President (1993–1999) and Honorary President
UNWLA Scholarship Chair (1984–1993, 2015–2020)
UNWLA Social Welfare Chair (1981–1984)

Lidia Mruczkewycz was born in Brody, Western Ukraine. In 1949, after surviving the turmoil of World War II, Lidia, her widowed mother and older siblings immigrated to the U.S. The family settled in New York City and started a new life. In 1953, Lidia met and married Jaroslaw Czernyk. She spent the next 62 years as a devoted wife, homemaker, and mother of two sons, Borys and Ihor Andrew, and loving grandmother of Mark, Julianna, Katherine, and John. Her beloved husband passed on May 21, 2015; Lidia joined him on September 6, 2021, at the age of 92. Now, they are side-by-side at St. Andrew Cemetery in South Bound Brook, NJ.

As we celebrate the life of Lidia Czernyk, we must remember her dedication to the UNWLA and her generous humanitarian aid to people and countries close to her heart and her life: Brazil, Poland, and especially Ukraine. Lidia Czernyk was also a dedicated charter member of the Ukrainian Plast (scouting) sorority “Verkhovnyky” and raised her sons to become scouts as well. She worked for Plast, retiring after 20 years of dedicated service.

In 1964, Lidia became a charter member of UNWLA Branch 83 in New York City. She held many positions that involved helping underprivileged and orphaned children, the elderly, and those in need both stateside and abroad. In 1981, Lidia chaired the Social Welfare committee of the UNWLA

New York Regional Council; in 1984, she was elected UNWLA National Social Welfare Chair, a post she held until 1999. When Ukraine became independent in 1991, Lidia spearheaded humanitarian initiatives that included providing much-needed medical assistance to the new country. She and her committee reached their goals (see the UNWLA Convention books of 1996 and 1999 for details) through successful fundraising. Because of their efforts, medical equipment was delivered to the Children’s Sanatorium Dzerelo in Truskavets, and laboratory equipment was sent to the Oblast Children’s Specialized Hospital in Lviv. She did not forget the many children’s homes (orphanages) in Ukraine where orphans and abandoned children resided.

The Chernobyl nuclear disaster in 1986 shook the world and had a strong impact on Lidia and the entire UNWLA membership. Helping Ukraine openly was impossible because Ukraine was still part of the USSR. It was only when *perestroika* emerged and flourished that there was hope, but Lidia was determined and resourceful and went to Ukraine in 1990 (a year before Ukraine proclaimed its independence) at the invitation of the Children of Chernobyl Relief Fund (CCRF). She and the CCRF representatives were allowed to visit Chernobyl and saw firsthand the damage caused by the nuclear accident. Lidia was the first UNWLA member to visit Chernobyl. Her determination and the UNWLA’s financial support made it possible to raise funds that covered half

the cost of an MRI scanner; her fundraising efforts were very successful, and she was able to return to Chernobyl with CCRF delegates in 1994 when the GE MRI scanner arrived at Boryspil International Airport in Kyiv, on a U.S. Air Force transport plane, designated for the Kyiv Clinical Center of Trauma and Emergency Medical Hospital. There was one precondition: that victims of the Chernobyl nuclear disaster (especially children from the Chernobyl region) would receive priority for free examinations. Lidia also had an opportunity to visit Opachichi Village near Chernobyl, an area where some elderly farmers had decided to return, and the nearby city of Ivankiv, where she met with the city's leadership and residents, especially with preschool children and other students.

With Ukraine always in her heart, Lidia made many subsequent trips to the country. She also spearheaded initiatives supporting the elderly, orphans, and underprivileged children, providing life's necessities as well as educational scholarships through the UNWLA Scholarship Program. In 1996, Lidia, along with other guests, was invited to the White House by First Lady Hillary Rodham Clinton, where she was introduced by Melanne Verveer. The event was organized to commemorate the 10th anniversary of the Chernobyl nuclear catastrophe and to thank the American government for its understanding and support.

For her dedication, perseverance, and selfless desire to help orphans, the needy, sick children, elderly Ukrainians (especially *babusi*), and flood victims, Lidia was awarded UNWLA Honorary Membership (*Почесне членство США*) at the 1999 UNWLA Convention in Chicago. This is the highest UNWLA award; it is reserved for those whose contribution to our organization and its causes is exceptional and outstanding.

Lidia and I became friends as well as co-workers in 1984; it was a friendship that lasted until her passing. We found that humanitarian aid, especially for orphans, was close to our hearts, and the UNWLA offered this support. I will miss our telephone conversations during which we shared our thoughts about life's

sad and happy experiences, especially since the Covid-19 outbreak. Lidia is greatly missed by her family and the grandchildren she loved so much, by her companions on the trips to Ukraine, by her friends near and far, and by countless other people, especially in Ukraine, whose lives she touched. Whether we are near or far, let's celebrate Lidia's life together and quietly thank God for her presence in our lives. God Bless!

In lieu of flowers and in memory of Lidia Czernyk, donations may be made to:

UNWLA Social Welfare Orphans Fund

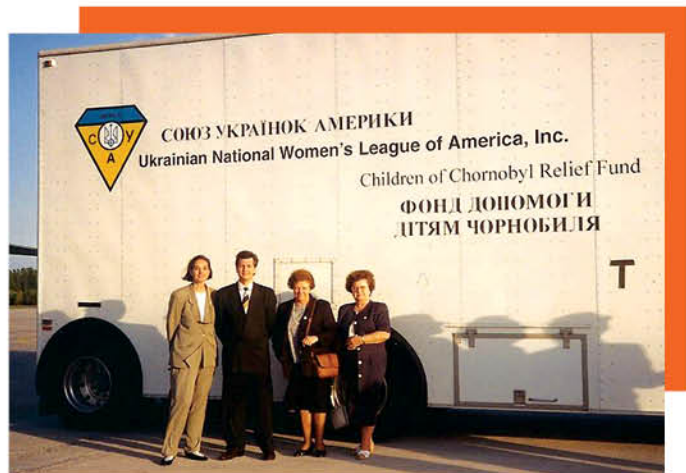
203 Second Avenue

New York, NY 10003-5706

Please note on check: **IMO Lidia Czernyk**

Lidia Czernyk meeting First Lady Hillary Rodham Clinton at the White House in 1996.

With the MRI scanner being delivered to the Kyiv Clinical Center of Trauma and Emergency Medical Hospital in 1994 (l-r): UNWLA representative Dr. Chrystia Slywotzky, Lidia Czernyk's nephew Dr. Ihor Sawczuk (President of Hackensack University Medical Center, NJ), Lidia Czernyk, and Anna Krawczuk.

Ukrainian National Women's League of America, Inc. Стипендійна Акція Союзу Українок Америки

Dear Sponsors, Benefactors, UNWLA Members, and Readers of *Our Life*

Happy Thanksgiving!

This year Thanksgiving Day falls on Thursday, November 25. This beautiful holiday reminds us to give thanks and count the many blessings God has bestowed on us. May your Thanksgiving Day be filled with love and laughter in the warm circle of family and friends. God Bless!

Nadia Jaworiv

UNWLA Scholarship Standing Committee Chair and members: UNWLA President Natalie Pawlenko, Luba Bilowchtchuk, Zoriana Haftkowycz, Natalia Honcharenko, Halyna Lojko, Victoria Mischenko, and Advisor UNWLA Honorary President Anna Krawczuk

Veterans Day

Each year Veterans Day in the United States falls on November 11, when we recognize, honor, and thank active and retired U.S. Military members. We shall not forget those among us who serve or served in the U.S. Armed Forces, especially Ukrainian American men and women. We thank them all for their service!

In Ukraine ...

The academic year started in September and will run through June of next year.

The UNWLA Scholarship Program is in its 55th year of non-stop activity.

Processing new applications and updating the documents of those who are continuing their studies are in full swing. All sponsors and benefactors will be notified by mail. As in prior years, we anticipate new applicants and will therefore need sponsors.

We appeal to UNWLA branches, members, and people of good will to help us in this endeavor. If you need more information, please email us at nazustrich@verizon.net.

In Brazil ...

The academic year will end in November/December, and our scholarship recipients are going through year-end tests and finals.

До нас пишуть ... Стипендіати з Бразилії

Безмежно дякую за стипендію, яку Ви мені приділили. Ваше добре серце дозволяє мені реалізува-

ти мої проекти та мрії, які стануть основою мого життя.

З пошаною, Тайнара Д.

Складаю Вам щиру подяку за стипендію. Це велика поміч для мене на студії. Мої батьки також дуже тішаться і дякують. Цього року закінчую середню школу. З початком наступного року бажаю скласти іспити на курс біомедицини.

Обіймаю Вас щиро, Марія Луїза Б.

Щиро дякую за таку велику поміч на мої студії. У нашій родині завжди молимося за наших добродіїв, щоб Бог благословив гарними успіхами. Для нашої родини була дуже велика радість, коли я склав іспити та увійшов на курс Агрономії у державному університеті в місті Гуарапуава. Буду старатися добре вчитися!

Щиро здоровлю, Гілерми Рафаїл Б.

У Пам'ять / In Memory Of

У пам'ять **Юрія Попеля** складаю \$100 на Стипендійну Акцію СУА через 98-й Відділ СУА. Дружині Вірі і родині висловлюю щирі співчуття.

Люба Більовщук

Пожертви за вересень 2021 р. September 2021 Donations

\$9,000 Sonja Krawczuk Berardi (98)

\$1,100 Lydia Kramarchuk (75)

\$500 Marta H. Mulyk

\$330 Patricia Bodnar McGarrigle (113)

\$100 Luba Bilowchtchuk (98)

\$63 Renata Bihun (28)

Thank you for your generosity.

Щиро дякуємо за Вашу благодійність.

*Люба Більовщук, член Комітету стипендій СУА
UNWLA Scholarship Committee Chair 1993–2002*

UNWLA, Inc. Scholarship / Children-Student Sponsorship Program

P.O. Box 24, Matawan, NJ 07747-0024

Phone/Fax: 732-441-9530

nazustrich@verizon.net

Свіча

(У ПАМ'ЯТЬ ПРО ГОЛОДОМОР 1932—33 рр.)

«Свіча» — це пісня, що виконує українська співачка Оксана Білозір, слова якої поет Богдан Стельмах поклав на «Мелодію ля-мінор» Мирослава Скорика. Пісня присвячена трагедії Голодомору в Україні 1932—1933 рр.

На вікні свіча миготіла,
Кривді з-за плеча тріпотіла, —
До правди летіла —
Там, де рідний край, де Україну
Голоду нагай шмагав до згину —
Не день, не годину.

Вогником свіча повівала,
Мати дитинча сповивала,
Пісні гомоніла
Про гірку біду, недолю голу,
Про чужу орду кривавочолу —
Бодай скам'яніла.

На вікні свіча догасала,
Мати дитинча колисала —
Не в колисці, ні,
Не в колисці, але у труні...
Мертві по ровах — їх мільйони,
По німих церквах стогнуть дзвони...
Хто ж то Україні, Боже, нині допоможе?..

На вікні свічі не задути,
Скарги і плачі досі чути —
Усе люди тямлять.
Досі жаль до сліз тих, що не впору
Їх потяв укіс Голодомору,
Тож, вічна їм пам'ять.

На вікні свіча миготіла...

Аліна Акуленко, філологиня, кандидат наук: «Свіча пам'яті... Останні роки ми ставили її завжди. Тоненьку свічку на підвіконні. І щоразу думалося, що то було щось особисте, інтимне, відособлене від державного офіціозу вшанувань. Гостре полум'я тихо різало вогку темряву й перегукувалося з тремтливими вогниками в будинках навпроти. Разом зі світлом свічок від вікна до вікна лилися тихі смутки і туга, й не було потреби кричати вголос про свою печаль, бо вона просто мовчки стікала воском.

Нині тоненька свічка так само плаче воском, але мужньо височіє на підвіконні гордим прапором і самотнім маніфестом... Світ втопився від суму... І те, що ще вчора мислилося закономірною даниною пам'яті, сьогодні раптом стає маніфестом і вчинком.

Спасибі кожній свічечці на кожному підвіконні, яка своїм гострим вогником мужньо крає безпросвітність людської байдужості».

Жахіття тих подій

назавжди закарбувалися
в їхніх душах

Марина Хосрошвілі, 1955 р.н., уродженка Тбілісі. Закінчила Черкаський педагогічний інститут ім. Богдана Хмельницького. Під час навчання одружилася зі студентом фізико-математичного факультету Миколою Кротом із с. Зорівка Черкаської обл. Працювала в Черкасах на організаційно-педагогічних посадах. Саме у той час Надія Бурмака, членкиня 125-го Відділу СУА, яка ініціювала написання та друкування цього допису та яка за першою вищою освітою також є педагогом, і познайомилася з авторкою статті. Понад 20 років М. Хосрошвілі працює у приватному підприємстві «Медичний Центр Надії Бурмаки» (nadiya.com.ua), що організоване Н. Бурмакою, та, щоб бути максимально фаховою, отримала другу вищу освіту — психологія.

Надія Бурмака впевнена, що факти української історії, пов'язані з Голодомором, світ повинен не тільки пам'ятати, але й робити належні висновки. Відтак втілює ідею документування свідчень про Голодомор. Аби зібрати відомості, спеціально нікуди не їздить: записує та друкує спогади близьких знайомих з власного оточення (всіх авторів спогадів знає особисто та відповідає за достовірність інформації). Спогади п. Марини публікувала у 2016 р. у науковому журналі «American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research» (<https://ajfaer.org/index.php/ajfaer>; <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/1015/>), який заснувала в США на прохання науковців з підпорядкування Національної академії педагогічних наук.

Як членкиня 125-го Відділу, Надія Бурмака займає сама та поціновує активну позицію й патріотичну налаштованість інших союзників у висвітленні подій Голодомору. Саме тому запропонувала до друку в «Нашому житті» доповнені та уточнені спогади, які записала М. Хосрошвілі.

Спогади свекрухи Литвин Марії Наумівни (за чоловіком Кріт) і свекра Крота Ігната Арсенійовича, які проживали в с. Зорівка Золотоніського району Черкаської області

Марина Хосрошвілі, м. Черкаси

Мене звати Марина Хосрошвілі, я зростала в Тбілісі, але проживаю в Черкасах, куди приїхала після закінчення середньої школи на навчання і де вийшла заміж. Про страшний голод 1932—1933 рр. уперше почула десь на початку 80-х від мами мого чоловіка Литвин Марії Наумівни, 1917 р.н. Марія Наумівна народилася у с. Зорівка, де прожила майже все своє життя.

На час тих жахливих подій Марії Наумівни вже виповнилося 15 років. Нарівні з дорослими вона розділяла всю моторошність страху голоду 1932—1933 рр., жахіття тих подій назавжди закарбувалися в її душі.

Але тільки на початку 80-х рр. тихесенько почала розповідати мені про те, як її сім'я переживала той страшний період, що потім увійшов в історію України під словом «Голодомор». Розказувала тихень-

ко навіть тоді, коли ми були одні в хаті, остерігаючись, щоб не почули сусіди або випадкові люди. Ця тема була небезпечна, адже тривалий час офіційною версією влади була теза, що «Голодомору в Україні не було».

Марія Наумівна вчителювала у молодших класах. Свекор працював завучем, потім директором школи. До того ж він був партійним — тоді обіймати керівну посаду могли тільки ті, хто належав до комуністичної партії. Розмови про Голодомор були небезпечними, адже могли закінчитися не тільки втратою роботи і тим, що виключать з партії — реальною була загроза стати засудженим за стандартним на ті часи звинуваченням як «особа, що зумисне здійснює наклеп на радянський державний і суспільний лад». Достатньо згадати долі та участь Василя Стуса, В'ячеслава Чорновола, Левка

The horror of those events

was forever etched
in her heart

Maryna Khosroshvili

Maryna Khosroshvili was born in Tbilisi, the capital of Georgia, in 1955. She moved to Cherkasy, Ukraine, to attend the Bohdan Khmelnytsky Pedagogical Institute, where she met and married a student in the Faculty of Physics and Mathematics, Mykola Krit, a native of the village of Zorivka in the Cherkasy region. After graduation, Maryna worked in Cherkasy. During that time, she became acquainted with psychiatrist/psychotherapist Dr. Nadiya Burmaka, a member of UNWLA Branch 125 in New York City and the founder of the Cherkasy-based Nadiya Burmaka Medical Center (nadiya.com.ua), an addiction-treatment facility with 14 affiliates across Ukraine. Maryna went on to obtain a degree in psychology and has been employed by the center for over 20 years.

Nadiya Burmaka believes firmly that the world must not only know about and remember the Holodomor, but understand what precipitated it. She has therefore made it her mission to document eyewitness accounts of the tragedy – accounts relayed to her by her own friends and acquaintances. When she learned that Maryna Khosroshvili's mother-in-law had shared with her vivid memories of the Holodomor, she asked Maryna to document that story, which appears on the following pages after originally being published in 2016 in the American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research (<https://ajfaer.org/index.php/ajfaer>; <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/1015/>), a publication that Dr. Burmaka launched in the U.S. at the request of scientists at Ukraine's National Academy of Pedagogical Sciences.

As a member of Branch 125, Dr. Burmaka shares the dedication and determination of her fellow Soyuzianky to expand awareness of the Holodomor. She hopes that publishing Maryna Khosroshvili's account of her mother-in-law's memories of the tragedy in *Our Life* will be another step in that journey.

The memoirs of my mother-in-law, Maria Naumivna Lytvyn, and father-in-law, Ignat Arsentiyovych Krit, who lived in the village of Zorivka, Zolotonosha district, Cherkasy region

Maryna Khosroshvili, Cherkasy, Ukraine

My name is Maryna Sergiyivna Khosroshvili, and I live in Cherkasy, Ukraine. I grew up in Tbilisi; after graduating from high school, I came to Cherkasy to study and got married here. I first heard about the terrible famine of 1932–1933 in the early 1980s from my husband's mother, Maria Naumivna Lytvyn. Maria Naumivna was born in 1917 in the village of Zorivka and lived there most of her life.

At the time of those terrible events, Maria Naumivna was 15. She experienced all the horrors of the famine; the horror of those events was forever etched in her heart.

But it was only in the early 1980s that she began quietly telling me how her family had managed to survive that terrible period, which later entered the history of Ukraine as the famine-genocide known as the "Holodomor" (murder by starvation). She spoke

quietly even when we were alone in the house, not wanting to be heard by neighbors or passers-by. This was a dangerous topic; the official government version was "There was no famine in Ukraine." Maria Naumivna was a primary-school teacher. My father-in-law was a deputy principal, and later a school principal. Moreover, he was a Communist Party member, as at that time only those who belonged to the Communist Party could hold a leadership position. Talking about the Holodomor was dangerous because it could lead not only to the loss of one's job and exclusion from the Communist Party, but also to being charged with "defaming the Soviet political and social system." (We have only to remember the fates of Vasyl Stus, Viacheslav Chornovil, and Levko Lukianenko – KGB psychology had deeply penetrated all structures of society.) Maria Naumivna knew that herself

Лук'яненка. Психологія КДБ глибоко пронизала всі структури суспільства. Марія Наумівна і сама це добре знала. Так, на початку 90-х один з черкаських старшокласників облив фарбою бюст Леніна, який стояв у дворі школи. Хлопця настільки затягали на допити у КДБ, що він покінчив життя самогубством.

У родині Марії Наумівни було семеро осіб: батько Наум, мама Явдоха і п'ятеро дітей. Завдяки мудрості та самозреченням зусиллям батьків у часи Голодомору вся їхня родина вижила. Рід їхній був завжди працьовитий. Коли після революції селянам роздали землю, в сім'ї поселилася надія на достаток і забезпеченість. Марія Наумівна говорила, що пам'ятає, з якою радістю і завзяттям всі члени родини — і старші, і геть малі — трудилися від світанку до вечора. Уміли вирощувати на власній землі все, навіть кавуни й дині. Весною, влітку і восени всі були на полі та в городі, а взимку вишивали рушники, пряли льон, шили домашній одяг, ремонтували і готували до весни сільськогосподарський реманент. Урожай ділили — що на прожиток, а що продати на ярмарку. На вторговані гроші купували все, що потрібно було для великої родини — одяг, взуття, хустки, тканину, постіль та інші необхідні речі, зокрема для приданого Марії, бо тоді рано дівчат віддавали заміж. Батьки Марії Наумівни були грамотні, у родині шанували освіту та любили музику, тому з проданого врожаю навіть придбали грамофон, і завжди купували книги.

У 1932—1933 рр. усе довелося продати або виміняти на хоч якусь їжу. Марія Наумівна казала, що особливо жалувала за кораловим намистом і грамофоном — певний відрізок часу вони були символами заможного радісного життя.

Голод прийшов у село разом з продподатком і продрозкладкою. Попри те, що перші, хоч і надзвичайно обтяжливі, визначені обсяги урожаю селяни віддали державі, одна за одною з хати до хати знову ходили комісії та відбирали все, що знаходили. Родина Марії Наумівни теж пережила не одне таке нашестя. Майже все зерно та харчові продукти родина або здала відразу, або їх забрали за продрозкладкою.

Коли закінчувалися всі запаси, батько Марії Наумівни (вона його називала «дід Наум») брав домашні пожитки та йшов у тяжкі і небезпечні мандри, аби щось виміняти на їжу. Одного разу, коли дід Наум у черговий раз подався у світи шукати, де і що можна виміняти хоч на якісь харчі, в село з районного центру приїхав уповноважений і разом з так званими сільськими активістами пішов по дворах «ізімать ізлішки», як вони це називали. Місцеві «активісти» були особливо хижі під час обшуку, тому що дід Наум так і залишився одноосібником. Він до останнього мав надію, що

сатанинське свавілля влади має закінчитися і родина знову зможе повернутися до праці на своїй власній землі.

На той час в сім'ї залишився лише невеличкий мішок пшона. Мама Марії Наумівни сховала його на печі, а на піч посадила молодших дітей. Сільський «активіст» зігнав дітей, знайшов пшоно і оголосив, що мішок вилучається як «продрозкладка». Хто зна, що подіяло на уповноваженого — чи розпач у материнських очах, чи совість десь ще не вся загинула, але він не дозволив місцевим відібрати останнє. Запитав своїх: «Чим же буде ця жінка годувати дітей?»

Цей мішечок пшона дав можливість сім'ї протриматись ще два тижні. Мама Марії Наумівни ділила те пшоно, як могла, але все одно всі були весь час голодні. Про цей залишок пшона у Марії Наумівни зберігся ще один спомин. На обмін йшло все — і постіль, і одяг, і скатерки. Тому їли на голому дерев'яному столі. Бувало, якась дещиця від харчів падала на стіл і потрапляла у тріщинки між дошками. Мама Марії Наумівни просила дітей за найменшого, Павлушу: «Дайте Павлуші, хай він пальчиком дістане і доїсть». Марія Наумівна казала, що ця картина у неї й досі перед очима: маленький Павлуша виколупує пальчиком пшонинки, а інші діти мовчки голодними очима проводжають поглядом кожен крупинку, що потрапляє до ротика брата. Тоді ледве протрималися, доки повернувся з чергової тяжкої далекої дороги дід Наум з хлібом.

Спочатку ходив все на Київ, але з часом там стало важко щось виміняти: міняльників було дуже багато, тому в пошуках їжі він з кількома односельцями навіть добирався до Молдови і два рази ходив у Білорусію. Я ще дивувалася цьому — як же так, чому в Білорусії був хліб, а в Україні не було? Мені це здавалося неможливим, адже держава повинна була приймати термінові заходи для порятунку людей. Але коли я почула продовження розповіді свекрухи, то була вражена і пригнічена тією жахливою правдою, яку душа та розум сприймають і до цього часу не інакше, як звиряче винищення народу. (У 90-ті рр. я прочитала статтю про Голодомор, де наводився факт: незважаючи на голод, сталінський уряд не зменшував експорт зерна. Ось вам і турбота про народ.)

У Білорусію добиралися частину шляху «товарняком», а більшу — нелюдними стежками, уникаючи населених пунктів і вокзалів, тому що на дорогах і залізничних станціях чатували співробітники НКВС і відбирали все, що люди виміняли та везли своїм голодним сім'ям в Україну. Але одного разу дід таки втрапив під облогу. Усіх, кого ввіймали, звезли на залізничний вузол на кордоні з Білорусією та Україною. Відібрали всі виміняні

very well: in the early 1990s, a Cherkasy high school student who threw paint over a bust of Lenin in the school yard was interrogated so harshly by the KGB that he committed suicide.

Maria Naumivna's family consisted of seven people: her father Naum, her mother Yavdoha, and five children. Thanks to the wisdom and selfless efforts of her parents, the entire family survived the Holodomor. The family had always been hardworking. After the revolution, peasants were given land, and the family hoped to achieve prosperity and material security. Maria Naumivna said that she remembered the joy and zeal of all the family members, both adults and little ones, while working from dawn until dusk. They were able to grow even watermelons and melons on their own land. In the spring, summer, and fall, they all worked in the field and in the garden, and in winter they embroidered ritual cloths, spun yarn, sewed their own clothing, and repaired and prepared the farming equipment for spring. They used part of the harvest for their own subsistence and sold part of it at market. With that money, they bought everything necessary for a large family – clothes, shoes, headscarves, fabrics, linens, etc., including Maria's dowry, because girls were married at a young age at that time. Maria Naumivna's parents were literate. Her family loved music and revered education, which is why they used some of the money to buy a gramophone, and they always bought books.

In 1932–1933 they had to sell or exchange all their possessions for food. Maria Naumivna said that she was especially sorry about the loss of the coral necklace and the gramophone, as those were symbols of a prosperous, happy life for a certain period of time.

The famine started in the village because of the tax-in-kind and surplus-appropriation systems. Peasants first had to hand over to the state certain quantities of crops; then commissioners went from house to house confiscating everything they could find (the "surplus"). Maria Naumivna's family experienced several such confiscations. Nearly all the family's grain and produce were either given up as tax-in-kind or taken away under the surplus-appropriation system. All the stocks were depleted. Maria Naumivna's father (she called him "grandpa Naum") took their household belongings and went on difficult and dangerous journeys to exchange them for food.

Once, when grandpa Naum had just left to find some food for the family, the commissioner from the district center, together with the so-called village activists, went from house to house to, in their words, "remove the surpluses." The local "activists" were particularly predatory during that search because grandpa Naum remained an independent farmer. He hoped until his

last breath that this satanic arbitrariness of the authorities would end, and that his family would again be able to return to work on their own land.

By that time the family had only a small bag of millet left. Maria Naumivna's mother hid the bag on the stove, and sat her younger children there. The village "activist" drove away the children, found the millet, and announced that the bag was being confiscated under the surplus-appropriation system. Nobody knew exactly what had an impact on the commissioner – the despair in the mother's eyes, or the remains of his conscience – but he did not allow the locals to take away the family's last bit of food. He asked his colleagues: "How will this woman feed her children?"

That little bag of millet allowed the family to hold on for two more weeks. Maria Naumivna's mother divided the millet as best she could, but they were still hungry all the time. Maria Naumivna had one more recollection about that millet: the family had exchanged everything for food – linens, clothes, tablecloths – so they ate on a bare wooden table. Sometimes, something fell into the cracks between the boards of the table. Maria Naumivna's mother asked the children: "Give it to Pavlusha [the youngest child]; let him get it with a finger and eat it up." Maria Naumivna said that picture was still before her eyes: little Pavlusha picking out grains of millet with his finger, and the other children silently following every grain with hungry eyes. They barely survived until grandpa Naum returned from another exhausting journey with some bread.

At first he would go to Kyiv, but eventually it became difficult to get food there, because there were too many people trying to exchange something for food, so he and several fellow villagers would make their way to Moldova, and twice he even went to Belarus in search of food. I wondered why there was bread in Belarus but not in Ukraine. I thought it was impossible, because the state had to take urgent measures to save people. But when I heard the whole story, I was shocked and depressed by the awful truth, which my soul and my mind can't accept even now: the goal was the brutal extermination of people. (In the 1990s, I read an article about the Holodomor stating that, despite the famine, Stalin's government had not reduced the quantity of grain being exported. That was how much the state cared about its people.)

Grandpa Naum went part-way to Belarus by freight train, but most of his journey was on foot. He avoided settlements and railway stations because those were watched by NKVD officers [precursors of the KGB], who took away everything that people were trying to bring back to their hungry families in Ukraine. Once, though, he was caught in a raid. Everyone who had been detained was brought to a railway junction on

харчі, погрожуючи при цьому великими термінами ув'язнення за спекуляцію. Дід Наум розказував, що на його очах в однієї з жінок співробітник НКВД відібрав мішок з зерном і, глумлячись, розсипав зерно на рейки. Через кілька хвилин ця жінка в розпуці та безнадії кинулася під потяг. Вибрала таку жакливу смерть, бо не мала сил бачити, як помиратимуть від голоду її діти. Казав, що його не перестає проймає жах, коли згадує цю історію.

Коли дід Наум повертався додому, то у нього від мішків, в яких він носив речі на продаж, плечі і спина були глибоко розтерті та кривавили. Марія Наумівна розказувала, що бачила, як з рани проглядалася кістка.

Пару тижнів дід залишався вдома, чекав, поки рани трохи затянуться, а потім брав, що залишалося з припасених речей, і знову йшов у світи з надією щось вимінати.

Було небезпечно і в дорозі, і на базарі. Одного разу в Києві дід Наум мало не втрапив до людодів. На одному з київських базарів він намагався продати або щось вимінати на «крам» і рушники, які були заготовлені на придане дочки. Підійшла жінка та запропонувала йому дві буханки хліба за відріз тканини. Сказала, що хліб у неї вдома, бо вона боялася брати його з собою. Жінка привела діда Наума у двоповерховий дерев'яний будинок, завела в кімнату. Наказала, щоб почекав, що вона зараз хліб принесе та сама вийшла. Коли жінка виходила з кімнати, протягом відчинилися дверцята шафи і дід побачив на полиці відрізану людську голову. Він жакнувся, вискочив на зовні та вже з вулиці оглянувся, намагаючись запам'ятати номер будинку. У дворі стояла та сама жінка і навздогін погрожувала йому пальцем. Усе таки дід Наум кинувся шукати міліціонера, але довго не міг його знайти. А коли нарешті знайшов, від пережитого жаху так і не зміг точно показати будинок.

Страшною була і зима, і весна. Постійно хотілося їсти, а їсти було нічого. У селі й околицях були з'їдені всі собаки і коти. Харчувалися тим, що знаходили: трупами вже мертвих тварин, пташками, корінням рослин, корою дерев. Перетирали все те на жорнах чи вручну на порошок, змішували з залишками торішньої зігнилої картоплі (якщо випадала удача її знайти потайки на колгоспному полі, бо й це заборонялось). Багато людей помирало, нерідко цілими сім'ями. Трупи на вулицях стали звичною картиною села, що вмирає.

Глибоко вразила розповідь Марії Наумівни ще одним епізодом. Посеред села стояла церква, що була набита відібраним у селян зерном. Її охороняли енкаведисти. Голодні люди приповзали до церкви, просячи хоч жменю зерна, але марно сподівалися на милість катів — так і вмирали на прицерковній площі.

• • •

Мій свекор Кріт Ігнат Арсентійович мав дві вищі освіти — педінститут та економічний факультет Київського університету імені Тараса Шевченка. Працював учителем в с. Зорівка та директором школи в с. Синьоківка Золотоніського р-ну, був парторгом у колгоспі, але радянську владу не любив, хоч і не виступав проти неї публічно. На моє сприйняття ситуації, те покоління жило зі страхом потрапити під терор, як це було з їхніми батьками. Свекор розповідав, що у Зорівці у роки Голодомору був факт канібалізму. Там проживала родина: чоловік, дружина, двійко дітей, мати чоловіка (прізвища родини я не запам'ятала). Від голоду першою померла дружина, віддавала свою частку їжі дітям. Чоловік з сусідом пішли міняти якісь речі на їжу в Київ. Коли повер-

нувся, його мати розказала йому, що вбила молодшу дитину, бо вона була найслабша, сама її їла та другу дитину тим годувала.

• • •

Батьки мого чоловіка стверджували, що під час Голодомору у їхньому селі померло більше людей, ніж загинуло під час Другої світової війни, хоча війна пройшла безпосередньо через село, і тут йшли жорстокі бої і тоді, коли німці захопили село, і тоді, коли звільняли це село радянські війська. Але навіть за цей період загинуло менше людей, ніж померло з голоду у 1932—1933 рр.

Вдалося встановити імена багатьох людей, які загинули від Голодомору. Але жертв, як згадують старожили, було більше.

Пам'ятник жертвам Голодомору у с. Зорівка. A memorial to the victims of the Holodomor in the village of Zorivka.

the border between Belarus and Ukraine. The NKVD officers took away all the exchanged products, threatening the detainees with long prison terms for the crime of "speculation." Grandpa Naum saw an NKVD officer take a bag of grain from one of the women and scatter the grain on the rails. A few minutes later, the woman threw herself under a train. She chose that horrible death because she could not bear to see her children starve to death. Grandpa was horrified every time he remembered that event.

When grandpa Naum came home, his shoulders and back were chafed by the bags in which he carried things for sale. Maria Naumivna said that she once saw his bone through a wound.

Grandpa would stay home for a couple of weeks, waiting for his wounds to heal, before he again took what was left of the family property and left home with the hope of exchanging something for food.

It was dangerous to be both on the road and in the market. Once while in Kyiv, grandpa Naum was nearly

killed by cannibals. In one Kyiv market, he tried to sell or exchange some ritual cloths that were part of his daughter's dowry. A woman came up to him and offered two loaves of bread for a piece of cloth. She said the bread was at her home because she was afraid to take it with her. The woman led grandpa Naum to a two-story wooden house, took him to a room, and told him to wait there until she brought the bread. When the woman left the room, the cupboard doors were opened by a draft, and grandpa saw a severed human head on the shelf. Horrified, he ran out of the house. Once he was on the street, he turned around, trying to remember the house number. In the yard stood that woman, wagging her finger at him. Grandpa Naum rushed to find a police officer but could not find one for a long time. When he finally did, he was overcome by the horror he had experienced, and was not able to identify the house.

Both the winter and the spring were terrible. People were permanently hungry and had almost nothing to eat. In and around the village, all the dogs and cats had been eaten. People ate everything they found: the corpses of dead animals, birds, plant roots, tree bark. They would grind plant roots and tree bark into powder and mix it with the remnants of the previous year's rotten potatoes (if they were lucky enough to secretly find any in the collective farm field, because even that was forbidden). Many people died; often entire families perished. Corpses lying in the streets became a typical sight in dying villages.

I was deeply moved by another episode in Maria Naumivna's story. In the middle of the village there was a church filled with the grain confiscated from the farmers. It was guarded by NKVD officers. Hungry people would come creeping to the church, begging for just a handful of grain, but their hope that the executioners would show any mercy was in vain – they all died in the church square.

• • •

My father-in-law, Ignat Arsentiyovych Krit, had two degrees – a certificate in education and a certificate from the School of Economics at Taras Shevchenko University in Kyiv. He worked as a teacher in the village of Zorivka and as a school principal in the village of Syniokivka, both in the Zolotonosha district. He also was a Communist Party organizer. Although he did not like the Soviet regime, he did not protest against it publicly. As I understand it, that generation was afraid of being terrorized like their parents had been. My father-in-law said that there was a case of cannibalism in Zorivka. The family, whose last name I don't recall, consisted of a husband, wife, two children, and the husband's mother. The wife was the first to die from starvation, having given her food to her children. Her husband and their neighbor went to Kyiv to exchange some goods for food. When the husband came back, his mother told him that she had killed the younger child because she was weaker; she ate that child herself and also fed her to the other child.

• • •

My husband's parents confirmed that more people died in Zorivka during the Holodomor than during World War II, even though the war had passed directly through the village and there had been vicious battles both when the Germans captured the village and when Soviet troops recaptured it. And yet fewer people perished in that fighting than died of starvation in the Holodomor of 1932–1933.

The names of many of the people who starved to death were documented. But as older people recall, there were many more victims of the Holodomor.

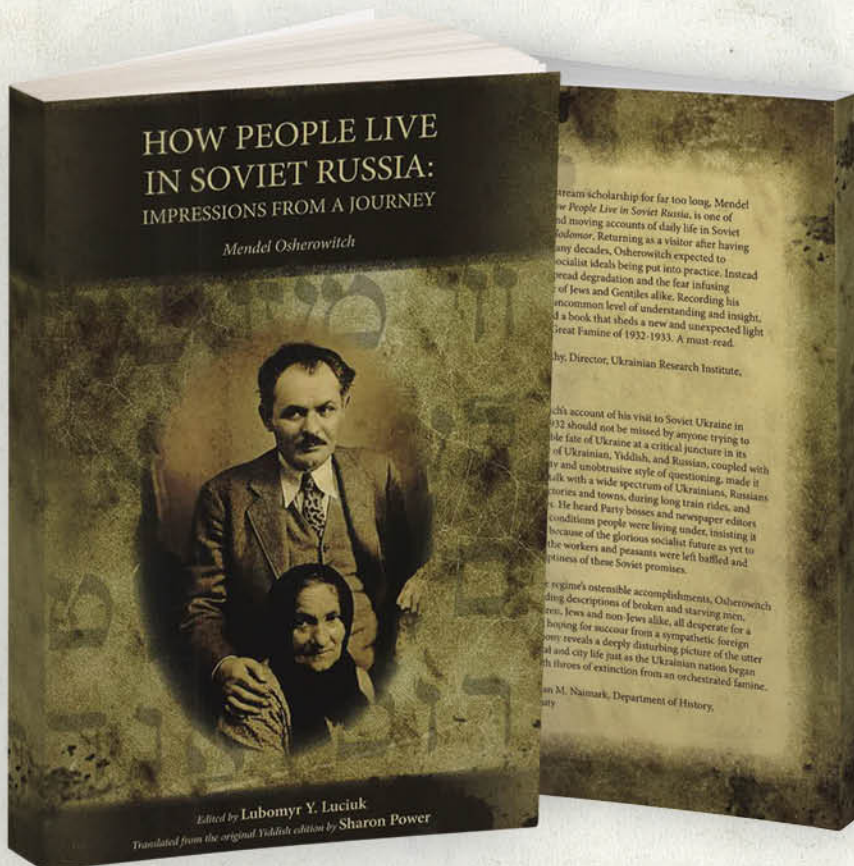
New Insights into **THE HOLODOMOR**

Irena Sawchyn Doll, Branch 75, Maplewood, NJ

As first reported in the November 2020 issue of *Our Life*, a new translation of a little-known book written in the 1930s has brought independent eye-witness corroboration of the horrors of the Holodomor on the level of the diaries of Gareth Jones and other journalists of that era. Mendel Osherowitch, a reporter

for the New York Yiddish-language newspaper *Ferverts*, was sent to visit Russia and Ukraine in February and March of 1932 as an observer, to report back to the American Jewish community about life in the new Soviet Union. Unlike other Western reporters, he had unique advantages in obtaining an insider's

view of daily living. Having been born in the Ukrainian village of Trostianets, he was fluent in Ukrainian, Russian, and Yiddish, allowing him to converse with residents from all communities and be treated as one of their own. He also still had extensive family there, including his mother, sisters, as well as two brothers who by then had positions in the Communist Party and gave him entry to people and places not normally accessible to outsiders.

Osherowitch documented his observations in 1932 in articles in *Ferverts*, and in 1933 published a book that chronicled his journey, titled *How People Live in Soviet Russia: Impressions from a Journey*. He was deeply affected by what he saw during his relatively short visit, and his emotional responses are evident even as he objectively reconstructed his observations of the misery and tragedy that was taking place in Ukraine. The early months of 1932 were only the beginning of what was to become the full-blown famine of the winter of 1932–1933, and were already horrific in the degree of mortality from starva-

tion. The excess death rate was 600 people per day, a number that climbed to 9,000 people per day the next winter. Cloaked behind the idealism of the socialist movement was a focused genocide of the Ukrainian people, Jew and non-Jew alike.

Regrettably, the book had limited impact on the American or international consciousness because it was written in Yiddish. The initial responses from the American Yiddish community were mixed, even though Osherowitch's reports included positive observations about improved prospects for Jews. It was difficult to report on the famine without appearing to criticize socialism as a movement, which was embraced by many Americans. The book was totally unnoticed outside the Yiddish community, and was unknown to the Ukrainian diaspora.

It is not known why, after publication of his book, Osherowitch did not make any efforts to disseminate his reports to a wider, English-speaking audience. He did not add his first-person experiences to the very prominent debates about the famine between Gareth Jones and Walter Duranty in *The New York Times*. One can only speculate about the impact Osherowitch may have had on public opinion and decision-makers, and even on the Holodomor itself, if his 1932 articles and his 1933 book had appeared in English and been more broadly disseminated.

Osherowitch's book remained in anonymity until 2018, when Prof.

Lubomyr Luciuk of the Royal Military College of Canada noticed a reference to the book in the Ukrainian Jewish Encounter blog. With the help of several supporters, including our own Branch 75 member Karen Chelak and her husband Russ, Prof. Luciuk had the book translated into English, performed several editing functions, and published the new version in 2020. With the financial support of the UNWLA, copies of the book have been distributed to major libraries and universities.

Now that the book is available in English, it can be expected to have a significant impact on the historical evaluation of the Holodomor. The absurd question of whether the Holodomor qualifies to be called a genocide cannot stand much longer in view of the mounting documentation not only that the famine took place, but that it was as brutal and deliberate as it has been portrayed. The fact that this book was written by an American Jew, who went to Ukraine as an objective journalist from America wanting to see the socialist struggle succeed, underscores the honesty of Osherowitch's story.

By finding this book and shepherding it through publication, Prof. Luciuk has made a major contribution to the library of the Holodomor. One can only hope that, as Osherowitch's legacy, this book will help in furthering the world's understanding of this tragedy and its impact on Ukraine and the Ukrainian people to this day.

The author can be reached at irene.sawchyn@gmail.com.

Prof. Lubomyr Luciuk at Ukraine's eastern front in July 2017.

As part of its Holodomor commemorations, UNWLA Branch 75 has invited Professor Luciuk to give a presentation about *How People Live in Soviet Russia: Impressions from a Journey*. Details were still being finalized at press time; please visit the Branch 75 Facebook page, <https://www.facebook.com/unwlabranch75>, for up-to-date information.

БАБУСЯ РОЗПОВІДАЛА...

Олена Красько, експертка з комунікацій, м. Київ

Загалом, цих розповідей була незліченна кількість. Вони лунали звідусіль від старших людей (часто пошепки): в автобусі, на базарі, на лавках біля хат, біля криниці, під час гостин і проводів на цвинтарі, на кухні вдома, у дитячому садочку, школі, а особливо в їдальнях – від кухарок, учительок, виховательок, а більше – від бабусь і дідусів. Не тільки розповіді.

Це було в примовках, приказках, побуті, у ставленні до життя. Це було в усьому: воно проникало «у шкіру», у підсвідомість, і, як зараз модно говорити, досі впливає на нашу «харчову поведінку».

Нас сварили за те, що не хочемо їсти несмачну кашу, і самим вагомим аргументом вважався той, що не жили ми в голод та не знаємо, що то таке – ГОЛОДУВАТИ! «Береш у праву руку листя вишні, у ліву – яблуні, їси і думаєш, що це сало з хлібом!» – згадувала моя бабуся з Вінниччини зі сміхом. Такі, як вона, ще й вміли сміятися з того, що вочевидь було для них болючим... «Варили з гілочок чай – такий смачний! І бруньки їли – то вже навесні, тоді вже не страшно було, як весна прийшла», – замріяно пригадує дитинство бабуся. «Спробуй калачики – ото смакота була в голодовку!» – це бабуся про зелене насіння від квітучого бур'яну...

— Бобо Любо, а чому в хаті грати на вікнах?

— Це, щоб не вдерлися у вікно.

— Хто? Бандити?

— Голодні люди.

— Це як?

— У голодовку люди ходили ночами, заглядали у вікна, і якщо бачили, що там їдять, могли вдертися в хату.

— А чому ви їли вночі? — не вгамовуюсь я.

— Бо вдень могли забрати.

— Хто міг забрати? — в мою дитячу голову не вкладалось, хто міг забрати у голодних людей їжу під час голоду?

Бабуся добирає слова. Для неї то все зрозуміло й логічно, вона пережила не один голод – і до війни, і після. І тільки згодом, з початком перебудови, по trochu почала розкриватися правда: люди їжу заковували, щоб представники влади не могли знайти (бо забирали ВСЕ). Тож розкопували тільки вночі, щоб поїсти, коли ніхто не бачить.

— Ні-і-і-і, ми не дуже голодували, — заспокоює мене бабуся, — батько був бригадиром, то завжди щось було поїсти.

«Щось було» — то малось на увазі те, що прадід «украв» у колгоспі. Навіть у 80-ті рр. про той час не говорили вголос, адже страх залишився назавжди, дарма, що тоді «красти» було чи не престижно. А у 70—80-ті рр. навіть була популярною така приказка: «Не вкрадеш — не будеш мати».

Може саме тому нам в Україні так складно подолати корупцію? Тому, що ми всі підсвідомо маємо високу толерантність до розкрадання суспільного майна — часто від цього «вміння» під час Голодомору залежало, чи помрете ти і твоя сім'я, чи виживете. І крали по жмені зерна, борошна, макуха тощо — в об'ємах, що непомітно в кишені вмещалися. Попри те, що за такий злочин могли розстріляти на місці (сумнозвісний сталінський закон про 5 колосків).

— У мене був товариш, — ще одна з розповідей бабусі про її дитинство. — Коли батьки йшли на роботу, то кликала його, давала йому кусок макуха і квартиру розсолу, а сама лізла на грушу дивитися, щоб несподівано батьки не повернулися.

— А чому?

— Щоб не били.

— За те, що макух їли? — це було єдиним логічним поясненням для мене, бо бачила макух тільки у селі. Він здавався брудним, і я напевне знала, якби мама побачила, що ми його їмо, то насварила б.

— Та ні! — дивується бабуся моїй нездогадливості. — Товариш міг розповісти комусь, що ми маємо що їсти, і тоді у нас би відібрали їжу, а батька забрали би.

Після такого пояснення мені було страшно допитуватись, куди і хто міг забрати мого прадідуся Івана... У ті часи, поки українці пухли з голоду, вмирили під хатами, у полі, на дорозі, радянська влада відбирала все до зернинки, забороняла займатись вдома ремеслом, зганяла в колгоспи на безоплатні роботи за крайку хліба, засилала у місця вічної мерзлоти, репресувала, катувала у підвалах НКВД, вбивала, гвалтувала, розстрілювала, заковувала у «братських» могилах. І продавала, продавала, продавала... за кордон гори української пшениці — за дешево і за золото. Хто її купував? Які країни? Це ок-

рема і ще одна тема для роздумів, дискусій, досліджень на світовому рівні з широким висвітленням.

Щодо співвітчизників з короткою манкуртською пам'яттю, які ніяк не хочуть зрозуміти, що воно таке — наша незалежність і свобода, і які продовжують сумувати за смачним морозивом «Пломбір» та ковбасою за 1 рубль.... Тільки уявіть, якою була б зараз Україна, якби не було геноцидів, голодоморів, репресій? Якби не забороняли нашу українську мову та культуру протягом століть? Якби не винищували фізично й морально кращих синів і дочок України? Якими були би МИ? Насправді уявити не проблема: можна відвідати, до прикладу, США, Фінляндію, Норвегію чи Данію.

А найневтішніше, що не відомо, коли ми вже на решті наїмося. Без ризику спокуси написати «анонімку» на сусіда, або продатися за гречку — через неусвідомлене очікування на злидні, гноблення чи провладне свавілля. Наїмося смачно, досхочу, без тваринного остраху, що на всіх не вистачить, що їжу відберуть, що розстріляють або відправлять на примусові роботи до Сибіру в холодному вагоні, набитому голодними людьми, через усю країну — «необ'ятную родіну»...

Часто згадую бабусині очі, сповнені оптимізму та любові до життя, які так контрастували з її виробленими, поламаними та покрученими хворобами на «трудоднях» руками й ногами. Бо ж не було часу й можливості ходити до лікаря — треба було працювати на колгосп без зарплатні, при цьому не мати паспорта (що це, як не рабство?) А вдома вкотре «підіймати» хазяйство — після чергового голоду, колективізації тощо.

Такі спогади записувати б і показувати тим, хто ніяк не второпає, навіщо нам, українцям, ота воля. Та вже майже немає в кого запитувати про Голодомор — час неблаганний... То ж нехай спочивають з миром на Луках Сварожих наші бабусі та дідусі. Бо тут, на своїй рідній споконвічній землі, їм спокою не було.

ХАЙ В КОЖНІЙ ХАТІ БУДЕ ХЛІБ НАСУЩНИЙ...

Валентина Матвіїв, м. Львів

Живе бабуся, понад дев'яносто,
Така стара — не віриться самій!
Геть висохла, малесенького зросту,
Погаслі очі із-під білих вій...
Сама зосталась...вже нема нікого
Із тих навек неповерненних днів.
Зарубцювались в пам'яті дороги,
Яких було б на декілька життів...
Сидить бабуся зазвичай у хаті —
В господі внуки порають давно.
Складе все навхрест руки вузлуваті
І дивиться, мов жде когось, в вікно.
А нині ж вбралась в вишиту сорочку...
Сказала внукам напекти хлібів.
До образів схилилась у куточку
І стишилась молитвенно без слів...
Всі хатні теж у тихую молитву
Поринули за бабцею услід —
Перед пахучим дідухом із жита,
Здавалось, став навколішки весь рід.
Затим накриє стіл тими хлібами,
Понатикає в кожну з них свічок,
Запалить їх тремтячими руками
І посвітліє, наче від зірок.
Здригнуться плечі сивої бабусі,
Впаде сльоза непрохана на хліб —
Й воскреснуть душі на старім обрусі,
Спакне росою навіть житній сніп...
— Бозюню милий... пам'ятай їх душі... —
Складе молитву з тисячі покор. —
Хай в кожній хаті хаті буде хліб насущний...
Хай пам'ятають про Голодомор...

Як наші округи та відділи вшановують пам'ять жертв Голодомору

How Our Branches and Regional Councils Are Commemorating the Holodomor

21-й Відділ, Brooklyn, NY (голова Леся Шебець)

Планує замовити Службу Божу за душі всіх українців, які загинули від Голодомору, що штучно створений сталінським режимом у різні роки існування Советського Союзу.

Готує відео ролик, де членкиня відділу Розіта Поліщук ділиться спогадами своєї мами Софії Чорній (нині покійної), яка пережила Голодомор 1932—1933 рр., а також була членкинею 21-го Відділу.

64-й Відділ, New York City (голова Ірена Григорович)

Планує листопадове засідання відділу присвятити темі Голодомору, на якому зокрема пригадати, що писали про Голодомор союзники в ранніх 40-х рр. минулого століття (на основі повідомлень в журналі «Наше життя»).

Branch 75, Maplewood, NJ

Prof. Lubomyr Luciuk of the Royal Military College of Canada will give a presentation in the coming weeks about the recently discovered book *How People Live in Soviet Russia: Impressions from a Journey*, by Mendel Osherowitch, a witness to the Holodomor (see pages 18-19). Everyone is invited to attend. Details were still being finalized at press time; please visit the Branch 75 Facebook page, <https://www.facebook.com/unwlabranch75>, for up-to-date information.

Branch 91, Bethlehem, PA

To commemorate the Holodomor, Branch 91 of the Philadelphia Regional Council has made arrangements for church services at five parishes in the Lehigh Valley area. In 2020, the branch purchased the video *Mr. Jones* and gifted it to four local libraries.

111-й Відділ, Los Angeles (голова Людмила Вусик)

Разом з Українським культурним центром 14 листопада планує вшанувати пам'ять жертв Голодомору-Геноциду в Україні у 1932—1933 рр. у самому центрі Лос Анджелеса біля пам'ятника жертвам Голодомору-Геноциду, який встановлений за сприяння української громади ще в 1986 р. і біля якого щорічно відбуваються заходи з ушанування пам'яті невинно убієнних жертв в Україні. Люба Кеске, Ольга Старов, Люда Вусик є активними членами з підготовки цього горічного заходу, а професор Вікторія Малько буде головним доповідачем (див. с. 23).

Branch 113, New York City

The branch is honoring the victims of the Holodomor in several ways:

- Members were asked to sign the petition to revoke Walter Duranty's Pulitzer Prize.
- Members will attend or livestream the annual Holodomor commemoration service at St. Patrick's Cathedral in New York City on Saturday, November 27.
- On an individual basis, members and their families will watch on YouTube or other media Holodomor films/documentaries of their choice, such as *Mr. Jones* or *Bitter Harvest*, and will discuss the films with their families.
- Members and their families will spend a few moments in silence or in prayer dedicated to the Holodomor's victims.

125-й Відділ, New York City (голова Оксана Жуков)

У 2020 р. (за головування Майї Войнарівської) союзники відділу приєдналися до проекту Національного Музею Голодомору-Геноциду в Києві «Зерна Правди». З того часу і до нині допомагають увіковічувати імена тих, хто став жертвою Голодомору. Серед таких імен 50-річна селянка-однособіниця Онопка Євдокія Пантеліївна, уродженка с. Борщівка Харківської обл.

У 2021 р. відділ започаткував і втілює проєкт «Василь Барка — Вершник Неба». Василь Барка є автором книги про Голодомор «Жовтий Князь». 21 листопада 2021 р. у Glen Spey, NY, де проживав письменник, відділ планує провести панахиду та зустріч з людьми, які особисто знали цього видатного українця або зацікавлені історією його життя.

Окружна Управа СУА Нью Йорк

Планує під час листопадового засідання обговорити матеріали Міжнародного форуму «Масові штучні голоди: пам'ятаємо, вшановуємо», який відбувся 7 вересня 2021 р. в Києві. На форумі офіційно оприлюднили нову обґрунтовану кількість втрат від Голодомору 1932—1933 рр. — 10,5 млн українців.

Усі відділи округи, як і щорічно, братимуть участь у панахиді пам'яті жертв Голодомору, яку цьогогоріч планують провести 27 листопада в катедрі Святого Патрика, Нью Йорк.

Продовжує поширювати заклик до підписання петиції з відкликання присвоєної Пулітцерівської премії Волтеру Дюранте (посмертно).

New Jersey Regional Council

Members will join the annual Holodomor commemoration at St. Patrick's Cathedral in New York City and will take part in other events honoring the victims of the Holodomor sponsored by UNWLA branches and other Ukrainian organizations.

UNWLA MEMBER AUTHORS BOOK ABOUT HOLODOMOR

Photo: Jim Ficarra

Dr. Victoria A. Malko

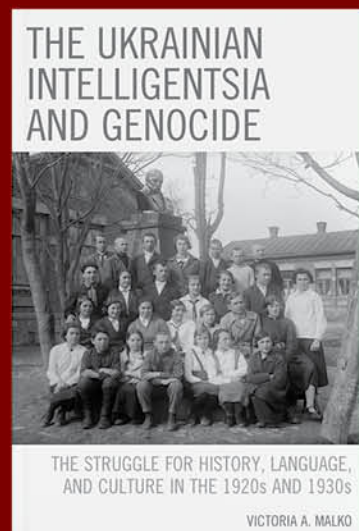
"Meticulously researched and documented, Victoria A. Malko's outstanding study is an indispensable read for those who hope to acquire nuanced understandings about the genocide in Soviet Ukraine known as the Holodomor – a tremendous cultural disruption that occurred in Ukraine from the late 1920s, culminating in the 1930s, when a significant part of the Ukrainian intelligentsia was exterminated by the Soviet regime," begins a review of *The Ukrainian Intelligentsia and Genocide: The Struggle for History, Language, and Culture in the 1920s and 1930s*, written by Dr. Victoria A. Malko, a professor at California State University in Fresno and a member of UNWLA Branch 111 in Los Angeles. The review continues: "This text reveals that the Holodomor-genocide was designed to subdue the crystallization of a new cultural and ethnic identity in Ukraine, and explores the strategies of denial employed by perpetrators of the genocide and the long-lasting effects they have had on the future of the nascent nation." (Dr. Olga Bertelsen, Tiffin University)

In her newly published study, Dr. Malko examines the Soviet genocide against Ukrainian intellectual elites in the 1920s and 1930s, from its Marxist-Leninist roots to its subsequent cover-up and denial. The author analyzes the role intellectuals – especially teachers – played in shaping, contesting, and inculcating the history of the genocide. Crucially, Dr. Malko challenges Western perceptions of the famine as being the result of ad hoc collectivization policies, highlighting its intentional nature as a tool of genocide, persecution, and prosecution of the nationally conscious Ukrainian intelligentsia, clergy, and grain growers.

Dr. Victoria A. Malko was born in Ukraine. A graduate of the National Linguistic University in Kyiv, she received her M.A. from California State University, Fresno, and her doctorate from the University of California, Davis. She is a faculty member in the Department of History at California State University, Fresno, where she teaches American and World History courses in the undergraduate program. She is also the founding coordinator of the university's Holodomor Studies Program. In addition to authoring *The Ukrainian Intelligentsia and Genocide*, Dr. Malko has edited a volume of symposium proceedings, *Women and the Holodomor-Genocide: Victims, Survivors, Perpetrators* (Fresno: The Press at California State University, 2019), and has contributed to various scholarly journals, including *Harvard Ukrainian Studies*. She serves on the editorial board of *American History and Politics* and on the advisory board of the National Ho-

lodomor-Genocide Museum in Kyiv, Ukraine.

The Ukrainian Intelligentsia and Genocide: The Struggle for History, Language, and Culture in the 1920s and 1930s (Lexington Books, October 2021, 398 pages, \$125 hardcover/\$50 eBook) can be ordered on the Lexington Books website, <https://rowman.com/lexingtonbooks>. To obtain a 30% discount, valid through December 31, 2021 only, use code LEX30AUTH21 when ordering.

"Victoria A. Malko's important new study of the Holodomor – the horrific Ukrainian killer famine of 1932–1933 – is wide-ranging and deeply researched. Focusing primarily on the tragic fate of the Ukrainian intelligentsia and especially on the role of teachers in the events, Malko skillfully guides the reader through the multiple dimensions of the genocide, from its origins in the Soviet Leninist-Stalinist system to its effects on independent Ukraine today." (Norman M. Naimark, Stanford University)

З думками про УКРАЇНУ

Лариса Тополя, редактор

Українці, які не за власним бажанням, але через переслідування совітів, після Першої та Другої світових воєн приїхали до Америки, не переставали думати про Україну — повсякчасно і з глибокою тугою... І постійно цікавилися тим, як живеться на Батьківщині, а також мріяли та вірили, що скоро настануть часи, коли вони зможуть повернутися назад на рідну землю... Нині можна тільки здогадуватися, з яких джерел вони черпали та отримували хоч і скупі, але правдиві відомості з України. Але є прямі свідчення того, яким пекучим болем відлунювалися вони у їхніх серцях. Особливо тоді, коли йшлося про нечувані знущання та жакливі терор проти українців, спричинений совітами у часи Голодомору та сталінських репресій.

Свідчення про це знаходимо і на позовклих сторінках журналу «Нашого життя», дописи якого достатньо повно та правдиво віддзеркалюють життя й настрої тогочасної української іммігрантської спільноти. Цього разу я поцікавилася тим, що писали на шпальтах журналу та як оцінювали автори дописів Голодомор 1932—1933 рр. та інші

жакливі наслідки, спричинені москowitzами в Україні.

І, переглядаючи журнали лише за один 1948 р., упевнилася: незалежно від місця проживання, українці вблівали за Україну та жодного дня не переставали про неї думати. Відтак, збирали відомості про неї та мріяли про часи, коли зможуть повернутися у свою, або у наново збудовану хату... Мабуть, тому у журналі за жовтень помістили допис з новиною про те, що Москва дозволяє будувати хати: «Большевицький уряд видав указ, яким “дозволяє” будувати хати, найбільше з 5 кімнат, як приватну власність». Але відразу назвали указ «глумливим», оскільки «люди не мають ані місця на хату, ані грошей, ні матеріялу. А ще важніше, що уряд, який пограбував людям хати й досі не віддав пограбоване, кожної хвилини може те саме зробити з новими хатами».

Жак і відлуння 1932—1933 рр. стукалися до українців і знаходили їх по всьому світі. Як повідомляється у журналі за квітень, редакція «Нашого життя» постійно отримувала листи з Європи від тих українців, кому вдалося врятуватися — втекти за кордон

і залишитися живими. Українські жінки розповідали своїм землякам і світу про злочини проти українців: як їх грабували і забирали останнє збіжжя, як вбивали їхніх рідних, сусідів, односельців, як виселяли з власних домівок: «Москва насилала десятки тисяч агентів на українські села, з гострими сталевими палками, щоб грабували навіть найбідніші українські селянські родини... І забрали вони все — останній буханець хліба, щоб не зосталось їсти ні на один день», — написав очевидець у журналі за квітень. І з болем продовжив: «...зсипали все на купи, поливали газоліною й палили... або щоб ціло й гнило на купах, які пильнували чекісти з кулеметами... Люди масово тікали до міст, думаючи, що там дістануть працю чи випросять хліба. Дороги встелювалися змарнілими, а то й трупами... А були й випадки голодового озвіріння, що призвело до людоджерства, нечуваного у 20-му столітті в Європі».

Як ми тепер, так і в далекому 1948 р. союзники писали про ті страшні часи, як про «осторогу українському народові, чого він може сподіватися й дожити у “союзі” з москowitzиною,

байдуже яка там влада не була б, а одночасно могутнім заклик до дальшої безупинної боротьби, яка єдина забезпечить життя українського народу» («Наше життя» за квітень).

Можна лише уявити, якою болючою була для союзників інформація про Україну у період Голодомору, що нею поділився у листопадовому номері журналу Іван Сагайда: «Повітові міста на Україні вже справляли сумне враження глухих, покинутих Сон-городів. Вони й справді були покинуті. Недавнє буйне, жваве життя покинуло їх... На вулицях ні одного знайомого обличчя... наче вода всіх зміла. Частина лягла в сиру землю з чекістською кулею у грудях, частина тяжко каралася в далеких суворих краях, а решта повтікали».

І кралялося жіноче серце від усвідомлення того, що «тут», Америці, українці мають хліб і до хліба, а «там», в Україні, потерпають від голоду й холоду. Тому навіть радість Різдвяного свята у дописі «Думки під Різдво» («Наше життя» за січень) Юлія Шустакевич описує так: «Ціла родина прибрана у святочну одіж, а ми молоді й малі терпеливо виглядаємо вечірньої зорі... Ось батько вносить колосий сніп ярів пшениці і ставить у вуглі на почесному місці. Мати й сестри вже подають святую вечерю і ціла родина засідає до стола. А десь здалеку вже чути спів колядників. Веселий і щасливий гомін і радість по хатах і на дворі! Та інший образ сьогодні на нашій невеселій Україні. Там тепер руїна, голод і холод... Замість різдвяної радості — гіркий там плач і тривога довкруги. Тяжку долю переживає наш народ на своїй невилійній землі, на текучій колісь медом і молоком і вкритій золотими ланами пшениці — Україні».

Бо як можна не плакати та не благати весь світ про допомогу, коли в Україні у рік 1933 навіть «матері благали всюди, де могли, забрати у них дітей даремне. Тоді кидали їх на станціях, у вестибюлях, на розі біля крамниць, у вагонах залізниць у надії, що не дадуть же вмерти живій істоті — воно ж дитина. Кидали, віддавши останній кусень хліба, наказуючи: "Не кажи, хто ти й звідки, а то хліба не дадуть". І діти мовчали. Вмирили на вулицях, під парканами, під пекарнями, на смітниках, у коридорах великих житлокоопів, під сходами. Напівмертвих, нарешті, по дорозі до міста, або в місті, спеціально призначені "бригади" збирали ніби до "багадельні", вивозили далеко й вивалювали у яри... Зойки дітей і поламаних старців мішалися з прокльонами безсилих матерів. Морозна ніч клала край мукам невинних мучеників» (Ольга К., «Наше життя» за листопад).

Навчені та зболені страхіттями про голод, автори дописів, порівнюючи рівень життя в Америці та за кордоном, навіть за «мірило» достатку й добробуту брали не що інше, як ціну на хліб: «Для порівняння скажемо, що коли американський робітник пересічно заробить на фунт білого хліба за 7 минут праці, то

совітський робітник на фунт того хліба мусить працювати годину й 10 минут, або у 10 разів більше, як американський робітник» («Наше життя» за січень).

Але якби не було гірко за Україну, як не кралялися серця українок за її долю, на сторінках літопису за 1948 р. знаходимо повідомлення, які засвідчують, що жила союзницька родина з вірою та надією на краще: «Великі події назрівають у цей час у світі. Світ починає вже помалу розуміти, де джерело зла, упадку моралі, боротьби з вірою, з Богом. Відкриваються очі цивілізованого світу на те, що від цілого ряду літ становить трагедію українського народу, і з чим змагається... український народ вже стільки літ на рідних землях, окупованих ворогом» (3 листа Олени Кислевської Головної Управи Союзу Українок Філадельфії; «Наше життя» за серпень).

І продовжує США цією вірою жити й нині, через майже століття. Бо, як і тоді, українці мають того самого ворога — московію. А відтак — ті самі обов'язки перед Україною, що йдуть не від примусу, але за покликом душі, і які спонукують до благодійних справ.

№ 11. РІК V. ФІЛАДЕЛФІЯ, ПА., ЛИСТОПАД, 1948. ЦІНА 20 ЦЕНТІВ ФІЛАДЕЛФІЯ, ПА., NOVEMBER 1948, VOL. V, No. 11.

Вітайте Делегатки і Гости!
Вітайте делегатки на 6-му Конференції Союзу Українок Америки та делегатки і гости на Територіальній Конференції Українського Жіноцтва на Американській Землі.
Конференція відбудеться у Днях 12, 13 і 14 Листопада в Готелі Уайт-Флоуер, у Філадельфії.
Усі приготування до обох великих зборів у Мисті Братньої Любові уже пороблені, і Центральний Союз разом з окремими районами та відділами США у Філадельфії докладають щодня щиро привітати всі делегатки та і гостей з вітальних та з далеких сторін і країн, з Америки, Канади й Європи.
Для Божої, передвсти наради і прийняти постанови на добро й славу Організаційного Українського Жіноцтва по цілому світу і всього українського народу!

Українська школа в Уругваї
В Монтевідео, столиці Уругваю, в Південній Америці, відкривається українська школа. Науки будуть викладати.
Учитель нової школи — в. Баран, викладач Фелікс Саваур.
Українська школа в Радіо в АРГЕНТИНІ
У рамках програми культурного свята Прогресу в Аргентині радіостанція Ел Публо видає 28 серпня обіжурку українською мовою. На її зміст зложився український місіс у виконавстві професійного оркестру під керівництвом В. Кривача виконавцю шкільного мелодію.

Американська школа імені Обиданих наших
Американська комітетів, Нурбелл Фостер, в гостях у Мейкс, склав план для Обиданих наших, які є найбільшою загрозою для світу.
Панна Фостер є керівником цієї організації, давнього американського конгресу Сіт-Мейкс Фостер, автором соціально-педагогічних місіс.
Український театр в Бельгії
Група українців мистецтва у Бельгії організувала «Молодий театр», в якому працюють колишні автори і тех. артисти.

НАШЕ ЖИТТЯ—OUR LIFE КИТЕНЬ, 1948.

НАШЕ ЖИТТЯ—OUR LIFE
Official monthly publication of the Ukrainian National Women's League of America, Inc., 602 North 7th Street, Philadelphia 24, Pa.
Subscription in the United States \$2.00 per year — \$2.50 for a month.
Subscription in Canada \$3.00 per year. Single copy 25 cents.
Entered as second class matter July 8, 1944, at the Post Office at Philadelphia, Pennsylvania, under the Act of March 3, 1879.

Жах 1933 року
Ще всі українці у всьому світі добре пам'ятають страшний голод в Україні 1933 року тому, який Москва спланиувала й який мав у собі понад 7,000,000 найбіднішого населення України.
Після минулої світової війни світ слушно заслугою гітлерівських міністрів за розділення безземних громадян у чистий селі і лісах, але цей сит мовчав про те що об'єднані в Україні в часі війни, в 1933 році, а саме що це був злочин і катастрофа нещучивані в історії.

НАШЕ ЖИТТЯ—OUR LIFE СЕРПЕНЬ, 1948.

НАШЕ ЖИТТЯ—OUR LIFE
Official monthly publication of the Ukrainian National Women's League of America, Inc., 602 North 7th Street, Philadelphia 24, Pa.
Subscription in the United States \$2.00 per year — \$2.50 for a month.
Subscription in Canada \$3.00 per year. Single copy 25 cents.
Entered as second class matter July 8, 1944, at the Post Office at Philadelphia, Pennsylvania, under the Act of March 3, 1879.

1925-1948
Починаючи Союз Українок Америки, однією її від осередків самостійної патріотичної культурно-освітньої організації у Луцку Леріанна був, мовляв б скласти призначили.
У травні, 1925 року, в Європі приїздила пані Ганна Чанка до Нью-Йорку як делегатка Союзу Українок Америки на Конгрес Міжнародної Ради Жінок, у Вашингтоні. Жіночі українські товариства й поодинокі українки в Нью-Йорку об'єдналися щоб «співпрацювати з нею для захисту української перспективи на тім з'їзді, і в тім з'їзді заслугою тимчасовий Конгресу України».
Після конгресу пані Чанка була проведена на українській мові й українським іменем Конгресу України в Нью-Йорку і складала що було б доволіно американським українським сестри свою центральну організацію на зразок Союзу Українок Територіальний Українок.

ЛІСТ ВІД П. ОЛЕНИ КИСЛЕВСЬКОЇ
Отже, 13 липня, 1948 До Головної Управи Союзу Українок у Філадельфії, Пенсильванія, Дороти Пліз, Шіроко дякую Вам, Дороти Пліз, за сердечні слова привітання і запрошення мене до Конгресу і Конференції Українського Жіноцтва що відбувається 12 і 13 жовтня у Філадельфії та пропонуючи допомогти Вам. З радістю вітаю Вас і всі українські жінки і діти, які будуть брати участь у Конгресі. Здаючись Вам дію дуже важко в на час. Волонти моїх друзів працюють в цей час у світі. Світ починає вже помалу розуміти, де джерело зла, упадку моралі, боротьби з вірою, з Богом. Відкриваються очі цивілізованого світу на те, що від цілого ряду літ становить трагедію українського народу, і з чим змагається, український народ вже стільки літ на рідних землях окупованих ворогом.
Ще раз дякую Вам за привітання і запрошення мене до Конгресу і Конференції Українського Жіноцтва що відбувається 12 і 13 жовтня у Філадельфії та пропонуючи допомогти Вам. З радістю вітаю Вас і всі українські жінки і діти, які будуть брати участь у Конгресі. Здаючись Вам дію дуже важко в на час. Волонти моїх друзів працюють в цей час у світі. Світ починає вже помалу розуміти, де джерело зла, упадку моралі, боротьби з вірою, з Богом. Відкриваються очі цивілізованого світу на те, що від цілого ряду літ становить трагедію українського народу, і з чим змагається, український народ вже стільки літ на рідних землях окупованих ворогом.
Олена Кислевська

Фрагменти сторінок з журналі «Наше життя», 1948 р.

ЖІНОЧА ІСТОРІЯ

ЧОМУ ВАЖЛИВО ДІЗНАВАТИСЯ ПРО ДОСВІДИ ЖІНОК МИНУЛОГО

(Частина 2. Початок у «Нашому житті» за жовтень місяць)

Оксана Кісь, історикиня, президентка Української асоціації дослідниць жіночої історії, докторка історичних наук

“

Допис друкувався на ресурсі «Гендер в деталях» — видання, що ініційоване й підтримане Представництвом фонду ім. Гайнріха Бьолля в Україні, мета якого — поглиблювати розуміння гендерних питань в українському суспільстві. Створено проєкт «Жінки, які торують нові шляхи», що реалізується спільно з Creative Women Space за підтримки грантової програми University of St. Andrews, Шотландія (деталі за посиланням: <https://genderindetail.org.ua/media/vystavky/15-women>). У рамках проєкту розповідають про жінок, які робили у свій час або роблять нині унікальні речі. Для цього підібрали 7 героїнь з минулого України і 7 наших сучасниць, дописи про яких з'являтимуться поступово. Читачам «Нашого життя» пропонуємо проєкт Оксани Кісь (<https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/zhinky-yaki-toruyit-novi-shliachy/nevidoma-ukrainka.html>), яка з 1994 р. досліджує жіночу та гендерну проблематику. Оксана Кісь є також однією з авторів програми Центру СУА з Жіночих студій в УКУ.

Потенціал усної історії

Найпліднішою для жіночої історії стала методика усноїсторичних досліджень — живе інтерв'ювання очевидиць і учасниць подій, запис особистих спогадів жінок, які пережили і досвідчили певні явища минулого. Можливість безпосередньо довідатися про ті чи ті сторони життя жінок у конкретних обставинах (війни, голод, репресії, окупація, материнство, освіта, професійна праця і кар'єра, родинні стосунки, побут тощо) відкривала нові перспективи для розуміння значення жіночого минулого і для самих жінок, і для суспільства, у якому вони жили й діяли. Відтак усна жіноча історія стала потужним інструментом для надання голосу жінкам.

Вивчення особистих спогадів свідків і учасниць/-ків подій показало, що між ними існують виразні гендерні відмінності. З'ясувалося, що жінки й чоловіки фіксують і зберігають у пам'яті різні аспекти пережитого, а їхні розповіді про одне й те саме відрізняються. Гендерні особливості спогадів полягають у тому, що різні люди звертають увагу на різні речі — на ті, що для них знайомі чи

більш значущі,— і саме про них згодом розповідають. Наприклад, чоловічі спогади містять більше фактичної інформації (імена, кількісні дані, дати, географічні назви, відстані й напрямки), тоді як жінки точніше описують деталі повсякдення і побуту, психологічний стан й особисті переживання учасників подій тощо. Жіночі розповіді емоційно насиченіші, зосереджені на людях, частіше вибудовані навколо особисто значущих подій (родинної історії). Це наслідок гендерної соціалізації жінок, яких змалку вчать турбуватися про інших, уважно стежити за станом людей довкола, співпереживати, опікуватися повсякденними сторонами життя (харчування, одяг, житло, здоров'я тощо).

*М. Савчин, В. Галаса та їхній син
Зенон. Кінець 1940-х рр.*

Гендерні відмінності спогадів можна простежити, порівнявши чоловічі й жіночі мемуари про те, що було пережито ними разом. Учасниця націоналістичного підпілля Марія Савчин-Пискір і її чоловік Василь Галаса, один із провідників ОУН, майже десять років провели в глибокому підпіллі. Після арешту доля назавжди їх роз'єднала і розвела по різних країнах. І Марія, і Василь згодом опублікували свої мемуари про пережите. Вадим Прокопов проаналізував ці спогади і виявив у них чимало гендерних відмінностей, не так у хронології подій чи у фактах, як у смислових акцентах, в увазі до певних сторін діяльності підпілля, в деталізації розповіді тощо.

Що робити з уже написаним: критика попередніх досліджень про жінок

Критикуючи попередні історичні дослідження «про жінок», історикині-феміністки вказували, що в них висвітлювали головню: 1) біографії видатних жінок; 2) жіночий внесок і досягнення в престижних «чоловічих» галузях; 3) історію жіночого руху.

Проблема в тому, що видатні жінки (які викликають гордість і захоплення) найчастіше походили з привілейованих суспільних верств і їхні біографії аж ніяк не представляють досвід ширших груп жіноцтва. Історії жіночого успіху, хоч і важливі як приклад для наслідування, залишають поза увагою суто жіночі сфери і види діяльності. Так само історія боротьби жінок за свої права віддзеркалює лише досвід невеликої частини політично-активного жіноцтва, тоді як більшість не тільки не усвідомлювала свою безправність, а й сама підтримувала гендерні нерівності.

Такі дослідження мають свою цінність, але цього замало, щоб пізнати життя жінок різних верств. Практики материнства, традиційні жіночі заняття (побутові й виробничі), жіноча освіта, жіноча сексуальність, жіноча злочинність, народна медицина, відьмацтво, проституція та багато інших тем не менш важливі для розуміння жіночого досвіду минулого, ніж історія жіночих організацій та життєписи княгинь і письменниць.

Обкладинки знакових праць з історії українського жіночого руху

З іншого боку, надмірне прославляння окремих видатних жінок минулого, яких замість всебічно вивчати перетворюють на «ікони» для решти жіноцтва, шкідливе. Бо «ретушовані» біографічні портрети породжують ілюзію ідеальної особистості. Ці відполіровані біографії не доз-

воляють звичайним, «земним» жінкам відчувати свою спільність і спорідненість із героїнею, щоб уважати себе її спадкоємицею чи послідовницею. Ідеал відштовхує своєю недосяжністю. Насправді ж видатні жінки минулого, як і кожна людина тоді чи тепер, були складними особистостями, зі своїми слабкостями й вадами, своїми проблемами в стосунках, вони теж могли помилятися, зазнавати невдач, потерпати від несправедливості або самі її чинити...

Коли у видатній українці минулого ми побачимо не величний бронзовий монумент, а людину з усіма її суперечностями, тоді ми зможемо використати її досвід як повчальний життєвий урок, а її саму — як взірць для наслідування.

Проблема вибіркості в погляді на українське минуле стосується не лише окремих персоналій, а й жіноцтва загалом. Нам хочеться бачити і наголошувати позитивні сторони історичного минулого жінок, підкреслювати переваги правового становища українок у порівнянні з сусідніми народами, демонструвати виняткове ставлення до жінок в українській культурі. Аже твердження про споконвічну матриархальність українців не витримують критики, якщо звернутися до історичних фактів.

Коли пильніше придивитися до щоденного життя жінок у селянській сім'ї і сільській громаді (до кінця XIX ст. більше як 90 % українців жили в селах), стає зрозуміло, що українське суспільство було наскрізь патріархальним: у сім'ї дружина мала коритися волі чоловіка, якого вважали головою родини і власником основного майна (землі, поля, худоби й реманенту), а насильство було звичною частиною подружнього життя.

Притаманна українським сім'ям багатодітність, яку часто використовують як аргумент поборники «традиційних сімейних цінностей», аж ніяк не була свідомим вибором жінок у минулому, бо за відсутності засобів контрацепції кожний статевий акт міг призвести до вагітності. Лише всебічне вивчення тогочасних суспільних уявлень про материнство та реальних практик догляду і виховання малят дає змогу зрозуміти, наскільки неоднозначним було ставлення і до материнства, і до дітей, і як мало спільного між іконописною берегинею з немовлям та звичайною сільською жінкою якісь 150 років тому. Схильність радше міфологізувати минуле, видаючи бажане за дійсне, аніж вивчати реальний, хай болючий і неприємний історичний досвід жіноцтва не лише закриває від нас минуле, а й заважає зрозуміти джерела наших нинішніх проблем, щоб ефективно їх вирішувати.

Жінка чи жінки?

Ще одна проблема — тенденція узагальнювати розмаїття жіночого досвіду, зводячи його до однієї універсальної кате-

горії «Жінка», неначе життя й доля всіх жінок однакові та зумовлені їхніми спільними вродженими характеристиками.

Таке узагальнення створювало враження, ніби Жінка — якась містична позаісторична сутність, її буття залишається незмінним крізь епохи, країни і верстви, попри всі економічні, культурні й політичні трансформації. Проте не лише досвід жінок відрізняється від досвіду чоловіків, але й різними є досвіди жінок різних соціальних верств, вікових, етнічних, расових, професійних, освітніх та інших груп.

Гізела Бок цілком слушно вказувала: «Відмінність між жіночою й чоловічою історією не означає, що історія жінок була тотожною для всіх жінок: не всі жінки мають однакову історію. Усвідомлення інакшости, відмінності, нерівності між чоловічою й жіночою історією треба доповнити усвідомленням інакшости, відмінностей і нерівностей між самими жінками... Інакше кажучи, історію жінок можна осягнути лише в множині, а не в однині».

Справді, життя української шляхтянки XVI ст. докорінно відрізнялося від життя української кріпачки, навіть якщо вони були одного віку, сімейного стану і жили в тій самій місцевості в той самий час — їхні права, можливості, ресурси були надто відмінними, щоб описувати цих жінок одним поняттям «українська жінка XVI ст.». Так само вживаючи загальники «радянська жінка» чи «сучасна українка» ми потрапляємо в пастку невиправданих узагальнень і стереотипів, адже радянською жінкою була і дружина партапаратника, який керував насильницьким розкуркуленням, і селянка, яка в той самий час вмирала з голоду в селі у 1932–33 рр.; а сучасна українка — це і гламурна супермодель, і дівчина з інвалідністю, яка живе в притулку, і заможна бізнеследі, і багатодітна мати-одиначка, яка ледь зводить кінці з кінцями.

Під час нацистської окупації досвіди жінок різного етнічного і соціального походження могли бути різними. Якщо для єврейки окупація фактично означала

неминучу смерть, то для жінки з родини німецьких колоністів (фольксдойче) вона відкривала нові можливості й перспективи; жінки з розкуркулених і репресованих більшовиками сімей з надією дивилися на німецьку владу, сподіваючись на повернення втраченого майна і соціального статусу, а партійні активістки очікували переслідувань. Відтак «жіночий досвід окупації» — це порожній вислів, бо таких досвідів було безліч. Жінки завжди були і є дуже різними, їхні історичні досвіди так само дуже відмінні. Звести зовсім різних жінок в одну категорію «жінка» означало б не визнавати ці різючі відмінності й ігнорувати зумовлені ними різні досвіди.

Чорно-білий погляд на минуле, притаманний пострадянщині, впливає на те, як оцінюють життя та вчинки персоналій минулого. Часто одних жінок звеличують як героїнь або ж таврують як зрадниць, ігноруючи всю складність і суперечливість їхнього життя і обставин, де не завжди можна провести чітку межу між правдою і кривдою.

Показовий приклад — доля Єлизавети Бірюкової (1914–1992) з Маріуполя, про яку пише Олена Стяжкіна у своїй книжці «Стигма окупації: радянські жінки у самобаченні 1940-х років». Перед війною молода жінка була технологом харчового виробництва, тому окупаційна німецька влада призначила її директоркою місцевого рибоконсервного заводу. У 1941–1943 рр. Бірюкова працювала на окупантів, отже, була колаборанткою, за що й була засуджена після вигнання нацистів 1944 р. Та цей вирок викликав обурення місцевих жителів — місто стало на захист жінки, бо, як з'ясувалося, що використовуючи свою посаду, вона зробила багато добра: рятувала євреїв і військовополонених, годувала й підтримувала земляків, допомагала уникнути вивезення в Німеччину. Нечуваний випадок стався в розпал сталінізму: під тиском громадськості 1948 р. відбувся повторний суд, який зняв більшість обвинувачень, і Бірюкову звільнили. То ця жінка була зрадницею чи героїнею?

Жертва чи дієвиця?

Серед інших вад традиційного способу представляти жіноче минуле — шаблонність оцінок жіночого досвіду. Найчастіше історики схильні вбачати в жінках безпомічних жертв війн, репресій, геноцидів та описують насамперед їхні страждання. Навіть загальнонаціональну трагедію Голодомору візуалізують образом жінки: у пам'ятниках та ілюстраціях про Голодомор виснажена матір або знесилена голодна дівчинка уособлюють жахіття трагедії. Так у суспільній свідомості вкотре закріплюється стійка асоціація між жінкою і жертвою.

А це не дає змоги бачити в жінках дієвиць історичних подій, спричинює недооцінювання активної та дієвої ролі

жінок у різних ситуаціях, їхню здатність впливати на хід подій, забезпечувати свої потреби й реалізувати свої інтереси. Жіночі досвіди Голодомору дають чимало прикладів такої жіночої дієздатності, а неупереджений аналіз тих, чия діяльність спричинилася до голоду, засвідчує, що жінки були й серед призвідників трагедії.

Для дослідниць-феміністок важливо виявляти жіночі стратегії виживання та практики активного й пасивного спротиву або пристосування до критичних обставин, навіть в умовах тотального обмеження прав і можливостей. Наприклад, українки-політв'язні, засуджені на багаторічні терміни в таборах ГУЛАГу, об'єктивно були жертвами сталінських репресій і справді зазнали неймовірних страждань у неволі, велика частина їх загинула. Проте розповіді тих, хто вижили, засвідчують, що навіть у нелюдських умовах жінки чинили спротив системі, яка прагнула їх знищити морально й фізично. Цей спротив мав вигляд мало-

помітних, але масових і щоденних порушень табірних правил і заборон: жінки співали, віршували, вишивали і малювали, дбали про гігієну й належний вигляд, впорядковували житло, займалися самоосвітою, молилися, відзначали Різдво і Великдень, турбувалися одна про одну і т.д. Це акти непокори, які допомагали їм протистояти дегуманізації на особистому рівні, оберігаючи тіло і психіку від руйнування, щоб залишатися людьми. Позбавлені прав, можливостей і ресурсів невідомості також були дієвицями історії та підважували тоталітарний режим на персональному рівні. Виявляти й вивчати таку жіночу дієздатність треба, щоб зрозуміти різні форми і способи участі в історичному процесі.

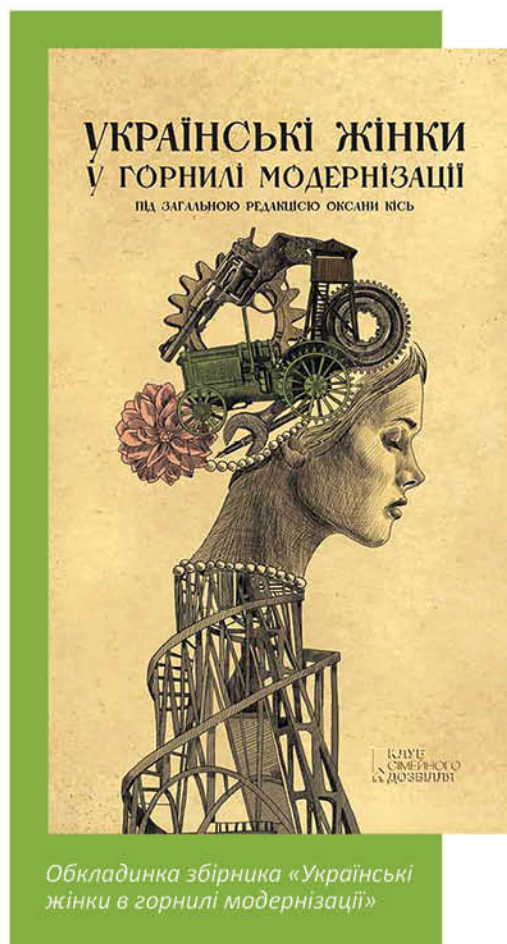
То навіщо нам жіноча історія?

Навіщо нам занурюватися в минуле жіноцтва, коли сучасні українки мають стільки актуальних проблем у сьогоденні? Як дослідниця я бачу чимало користи у вивченні жіночого історичного досвіду саме для того, щоб краще розуміти джерела сучасних проблем, адже більшість із них виникли не сьогодні і не вчора, а мають глибоке історичне коріння. Як бур'ян, якого годі позбутися, зриваючи тільки шкідливу рослину, так патріархатні гендерні відносини не зникнуть лише в результаті усунення дискримінаційних норм у законодавстві — важливо знайти і видалити коріння!

Дізнаючись, як жінки переживали різні історичні події, особливо найдраматичніші моменти минулого, ми раз по раз переконуємося: жінки — не слабка стать! Жінки демонструвати неабияку відвагу, гнучкість, витривалість, стійкість, винахідливість, силу духу, наполегливість, коли опинялися в умовах, де їхні права, можливості й ресурси було обмежено, вони пристосовувалися до надзвичайно складних обставин, чинили спротив насильству, застосовували різні стратегії для виживання.

Саме жіночий досвід ефективного протистояння насильству й успішного виживання в нелюдських умовах переконливо демонструє дієвість жіночої солідарності. Завдяки мережам взаємопідтримки і згуртованості жінкам вдавалося досягати своєї цілей, долати несправедливість, захищати свою гідність, забезпечувати свої інтереси — чи то боронячи права жінок у дорадянських жіночих організаціях, під час Голодомору чи в таборах ГУЛАГу.

Пізнання життя реальних жінок різних верств у минулому дозволяє розвіяти міфи про «золоту добу» українського жіноцтва, а відтак із полегшенням відмовитися від нав'язаного українкам фіктивного ідеалу берегині.

Обкладинка збірника «Українські жінки в горнилі модернізації»

Жіноча історія також показує нам, що зміни на краще можливі та реальні. За останні 150 років становище жінок докорінно змінилося: жінки здобули права й можливості, яких не мали попередні тисячоліття світової історії! Жіноча історія дає нам безліч прикладів для натхнення і наслідування, розкриваючи не лише механізми дискримінації, а й ефективні способи їх долати на різних рівнях.

Пізнаючи минуле, ми краще розуміємо наше нинішнє суспільство і становище жінок у ньому, краще усвідомлюємо причини наявних нерівностей, отож можемо успішніше їх долати. А ще ми дізнаємося про досвід наших посестер із минулого, невідомих українок, завдяки яким ми є такими, якими ми є.

Завдяки яким ми є.

Ihor Magun, MD, FACP

How to Maintain Wellness DURING THE PANDEMIC

The Covid pandemic has taken a significant toll on our physical and mental health. Moreover, the stressors that we face are constantly changing. We all face new challenges that are constantly forcing us to develop new lifestyles – remote work, hybrid education, constantly changing advice on safety issues, and a tentative pivot toward what can be termed “pseudo-normality.” All these factors, coupled with personal health-related concerns, add up to more challenges. Fortunately, we can all take steps to keep well and healthy even as we try to navigate to a more normal post-pandemic world.

The first and most important rule to set for yourself is not to ignore any chronic medical issues. Schedule your routine medical physical examination as well as that routine mammogram, colonoscopy, or any other procedures that are needed or overdue. All medical facilities are following strict guidelines for safety, and Covid infection fears should not even be a concern let alone a reason to postpone anything.

Good nutrition in these stressful times is essential to stay well and keep the immune system working at its best. Take steps to avoid foods that are high in fat and sugar; using “it’s the pandemic that drives me to eat this way” as an excuse for bad eating choices is neither valid nor helpful. This also applies to excess alcohol consumption. Many people have slipped into the habit of increasing alcohol consumption as a “coping” mechanism.

Focus on physical health rather than dwelling on anxiety. Staying active boosts physical and mental health, and activities like walking or hiking or gardening contribute to our total well-being. Having company while you engage in such activities is also good. If you have no one to walk with nearby, consider using your telephone as an instrument that will literally let you walk with someone who might be miles (or even hundreds of miles) away, but close to your heart.

Acknowledge and accept that negative feelings or emotions are a normal human manifestation. What really matters is what we do with these feelings or emotions. We cannot always control these, but we can certainly control how we choose to think about them and react to them. Emotional growth begins with acknowledging negative feelings and emotions and handling them in a positive manner. One useful strategy is recognizing that humans are social animals, so keep in touch with the individuals who lift up your spirits and give other people the benefit of the doubt. Above all, incorporate mindfulness into your life – the practice of purposely bringing one’s attention into the present moment without evaluation. Consider yoga or meditation or whatever you find to be helpful.

Try to start every morning with a positive view of the day. This will get you through many issues and improve not only your state of health but also your mood.

Also visualize how you want to feel and ask yourself how you can achieve this goal. This process is referred to as deliberate cognitive reframing. The process is relatively simple: You consider alternate explanations for your negative or gloomy thought and then switch to a positive spin on it.

The long isolation has changed (and continues to change) our pattern of interaction with others. Recognize that you need to get out of the virtual, isolated world and get back to socialization and relationship-building. This might take the form of outdoor interaction with family, friends, or neighbors.

And last but certainly not least, be aware that you are not alone or isolated in your thoughts and feelings. We are only human, and we sometimes assume things will never get better. Just remember that things almost invariably do get better. Talk to a friend or a family member you like and trust. Better yet, speak with your doctor who knows you and can provide advice and help. Above all, have faith that we will all get through this.

Нестерпний сміх із присмаком ВИШНІ

Аліна Акуленко, філологиня, кандидат наук. Київ.

**13 листопада 1889 р. народився Павло Михайлович Губенко.
Звався він Остапом Вишнею. Його усмішки — це сміх крізь сльози.
Переможний сміх дуже сильної людини.
Згадуйте про це щоразу, як сміятиметеся разом з ним.**

Він починав як медик. Устиг дослужитися до офіцера медичної служби УНР. І саме як начальник усіх залізничних шпиталів, які надавали допомогу військовим армії УНР, потрапив у полон. Чекісти не приховували радості: схопити «петлюрівця» такого рангу було неабияким досягненням.

Але рано вони сміялися. Бо не знали, якої сили зброю він має. Зброю, здатну не просто підірвати зсередини тюремні мури. Зброю, здатну зруйнувати зсередини тюрму народів.

Невідомо, чим би скінчилася історія із чекістами, якби не Микола Скрипник. Той самий, що був нібито за українізацію, але так само був нібито за радянізацію. Подейкують, що Скрипникові дуже припали до душі на-

писані ув'язненим петлюрівцем їдкі памфлети про недолугість державницької політики Директорії. І він наказав випустити гостроязикового медика.

Утім, воля була недовгою. Бо доля послала йому Олексія Полторацького — українського письменника, редактора Одеської кіностудії та головного редактора журналу іноземної літератури «Всесвіт». У Полторацького був особливий хист. Щоправда, не зовсім літературний. Він філігранно писав доноси. Тож на замовлення російських спецслужб майстерно і зі смаком звинуватив безталанного талановитого гумориста у ста гріхах буржуазного націоналізму. Після такого важко було не опинитися у сталінських таборах. Звісно, він там і опинився.

Але замість плакати — сміявся. Кпинив, кепкував, блазнював, реготав, під'юджував. Розхитував своїм нестерпно гірким від правди сміхом мури ГУЛАГу. За такий сміх мали розстріляти. І до того йшлося, якби не Сталін. Який насправді добре тямив у політичних технологіях. Тож вирішив, що знищити — занадто просто. А чому б не помилувати «затятого петлюрівця» — улюбленця всіх націоналістів? І в такий спосіб спростувати міт про «закатованого Москвою українського гумориста». Ну, а разом змусити його сміх служити радянській ідеології. Хай сміється собі досхочу. А щоб сміявся правильно, треба пальці вкласти у двері, а біля скроні тримати зброю. І квартиру йому дати, і роботу у журналі «Перець». Щоб усе було, як у людей.

Делегація української громадськості на панахиді біля Козацького Хреста. Сандармох, 2007 (фото з відкритих джерел вікіпедії)

«Розстріляне ВІДРОДЖЕННЯ»

Восени 1937 р. в урочищі Сандармох у Карелії (РФ) розстріляли 1111 осіб, серед яких було 290 представників української культурної, наукової та політичної еліти. Їх називають «розстріляним відродженням», а у «розстрільних списках» енкаведистів вони записані як «українські буржуазні націоналісти».

Розстріли відбувалися 27 жовтня — 4 листопада. Зокрема, серед вбитих 3 листопада (дня, який вважають чорним для українського історико-культурного середовища) значаться: режисер, актор, теоретик театру, драматург, публіцист, перекладач Лесь Курбас; письменник, режисер, газетяр, редактор і драматург, чий п'єси ставилися у Парижі, Нью-Йорку та Варшаві, Микола Куліш; історик, політичний діяч, академік Всеукраїнської академії наук (ВУАН) Матвій Яворський; прем'єр-міністр УНР, один із засновників УАПЦ Володимир Чехівський; письменник і перекладач Валер'ян Підмогильний; письменник, поет і прозаїк, літературний критик, публіцист Валер'ян Поліщук; поет, літературознавець, літературний критик, полеміст, лідер «неокласиків», перекладач Микола Зеров; поет і літературознавець Павло Филипович; поет і прозаїк Олекса Слісаренко; поет (зокрема дитячий) і пере-

кладач Марко Вороний та інші українські видатні майстри культури, вчені, військові, державні діячі, священнослужителі. Усі розстріляні були згодом реабілітовані й визнані жертвами сталінського терору.

За різними даними всього у цих моторошних за своєю нелюдською жорстокістю розстрілах 1937—1938 рр. вбито від 6 до 9,5 тис. осіб. Ці події обростали не менш жакливими легендами, серед яких міт про те, що Курбаса та Куліша розстріляли однією кулею. Адже стратити треба було так багато людей, що на них бракувало і куль, і часу. Відтак, задля економії, в'язнів зв'язували у пари та прострілювали однією кулею. І злочин у Сандармоху вкотре засвідчує, що вбивати — то була буденна, рутинна робота енкаведистів, а сталінська тоталітарна машина знищувала всіх, хто був або потенційно міг бути в опозиції до неї.

У Карелії, в урочищі Сандармох, у 2004 р. встановлено гранітний пам'ятник у вигляді козацького хреста, на якому вигравіювано: «Убієнним синам України».

Московити століттями нищили українців, намагаючись підкорити їхню волю. Пам'ять про злочини совецького режиму мають стати для кожного українця дієвою вакциною проти забуття.

НАШИМ ДІТЯМ

Казка про хліб

Надія Красоткіна, учителька початкових класів, м. Луцьк

Береш у руку хлібець запашний, —
м'який шматочок чи хрусткий окраєць,
а він приємний і смачний-смачний,
не треба навіть масло або смалець.
Бо хліб — це сила, це душа Землі,
він всім свою енергію дарує.
Здорові з ним дорослі і малі.
Його поївши, кожен ситість чує.

Та от цікаво знати дівторі,
де він береться? Як прийшов до столу?
Чи десь росте на дереві вгорі?
Тож звідки хліб прийшов до нас додолу?
Тому про хліб вам казку розкажу,
щоб зрозуміли, звідки хліб береться.
Усі етапи шляху збережу,
щоб знали ви, про що тут мова йдеться.

Бо знаючи шлях хліба на землі,
ви зрозумієте, яка у нього доля.
Переконаєтесь, хоч ви ще і малі,
що хліб — це є життя, і сила, й воля.
Що ж, а тепер і казка підійшла.
Сідайте зручно, — будемо читати.

Вона у лісі, у дуплі жила,
там затишно було відпочивати.
А я постукала тихенько у вікно.
Вона скоренько двері відчинила,
бо вже на нас чекала тут давно.
Тож прилетіли ми до вас на крилах.

В одній країні, де добро жило
і щедро ясне сонечко світило
та роздавало всім своє тепло,
мале зернятко з вітром прилетіло
та на листочок впало й прилягло —
його далекі мандрі притомили.
А потім ще зернятко принесло
на той листочок з вітерцем на крилах.
Вони зраділи: разом вже були
й щасливо тут на сонці засмагали.
Довгенько, мабуть, на листку жили.
Та раптом птахи налітати стали
й клювали дружно зернятка малі
та гамір, вітер почали здійсмати.

Зернятка всі стрибали до землі —
своє життя хотіли врятувати.

Ховалися між трав і у землі,
щоб птахи дикі їх усіх не з'їли.
Вони були легенькі і малі,
та жити дуже-дуже всі хотіли.
Тож заховались... В схованках жили
й благополучно перезимували.

І от, коли весняні дні прийшли,
вони голівки всі попіднімали
і проросли тихенько із землі,
і потяглись до сонечка і світла —
пружні, зелені, хоч іще й малі,
але ясна душа у них розквітла.
А сонечко давало їм тепло,
у темінь зірочки для них світили.
Усе навкруг буяло і цвіло,
стебельця теж у зернятках міцніли.
Бо годували щедро їх ґрунти,
а дощики рясні давали воду.
Тому хотілось дуже їм рости
і набувати силюньки та вроди.

Отак собі росли вони й росли
і все доросліші усі вони ставали.
Й заколосились раптом, зацвіли
й свої зернятка в колосках сховали.
Багато їх у колоску було,
у колосочках всі вони сиділи...
Від сонечка до них ішло тепло,
вітри їм казку тихо шепотіли...

Зернятка підростали день при дні
та вже великі і гарненькі стали,
і слухали небес ясных пісні,
й самі уже із вітерцем співали...
Та час прийшов і вирости усі,
їм захотілось дуже мандрувати.
Вони скупались вранці у росі
і з колосочка почали стрибати...

Повз них в той час і дівчинка ішла,
яка за цим зерном спостерігала,
бо роботящою й розумною була,
тому усі зернятка позбирала
у фартушок й додому принесла.
На сонечку гарненько просушила,
пташкам і мишкам з'їсти не дала,
а зберегла й посіяти спішила.

Отак почався хліба перший крок.
Для цього землю треба розпушити
(та добре цей засвоїти урок!)
й зерно у теплу землю опустити.
Зерно добірне, просто золоте,
як ляже вчасно у ґрунти багаті,
воно міцним колоссям проросте,
тоді і буде хліб у кожній хаті.
Бо вимолотять зерна з колосків,
просушать їх на сонечку гарненько,
відправлять помолоти до млинів
і буде борошно чудове і біленьке.

А з борошна духмяний хліб спечуть,
який затим прийде у кожну хату.
Той хлібець діткам радо роздадуть,
щоб сили набиралися багато.
Як буде хліб, то буде майбуття,
хоч праця ця виснажлива й буденна.
Це боротьба людини за життя,
робота хоч важка, але натхненна.

Хто хліб ростить, той всім життя дає,
у хлібі сил закладено багато.
Зміни до хліба ставлення своє, його цінуй!
Хліб на столі — це свято!
Тому ми гарний хліба коровай
на вишитий рушник завжди кладемо.
Бо в Україні є такий звичай —
при зустрічі ми друзям хліб несемо.

ДАТКИ НА УКРАЇНСЬКИЙ МУЗЕЙ – 2021

ТРАВЕНЬ / MAY

ДАТКИ / DONATIONS

- \$2,000** Prof. Jaroslaw & Alla Leshko
\$500 Oleg and Christina Samilenko, Dr. Ihor and Alexandra Sawczuk, UNWLA Branch 56
\$300 Ameriprise (Anonymous)
\$250 Jaroslaw Bilaniuk, Christine Bonacorsa, Iryna Kurowyckyj
\$160 Elmer & Olga Bertsch
\$110 Drs. Truvor & Chrystyna Kuzmowych
\$100 Mykola Haliv, Alexandra Jablonskyj, Natalia Koropeckyj, Bohdan Kraynyk, Daria Kulchytsky, Martha and Wolodar Lysko, Jaroslaw Oberyszyn, Tania Oberyszyn, Ava Scott, Stefania Semuschak, Natalie Strutynsky
\$80 Nina Klymowska
\$60 Ihor & Irene Jadlicky, George & Oksana Bachynsky Tarasiuk
\$58.62 AmazonSmile
\$50 Maria Bakalec, Lidia Buk, Zirka Clark, Peter Drogomiretskyi, Tatiana Lysyneckyj, Victor Melnychenko, Christine Smith, Dr. Thomas Uzzell & Dr. Christina Spolsky
\$40 Ilija Semczysyn
\$30 Dora Horbachevsky, Daria Jarosewich, Christine Karpevych, Olga Maryschuk-Kandel
\$25 Dr. Irene Adamczuk, Luba S. Keske, Melanie M. Kuzma, Mary Nelson, Alexander Poletz, Oresta Tkaczuk
\$20 Yaroslava Melnyk, Yaroslav and Larisa Shcheglov, Alexandra Stebelsky
\$15 Larysa Saczyk-Das, Anastasia Teterichko
\$10 Anonymous, Walter Czepizak, Anna Makuch

З НАГОДИ / IN HONOR

- \$50** Nicholas Deychakiwsky in honor of UNWLA member **Nadia Deychakiwsky**

ЗАМІСТЬ КВИТІВ / INSTEAD OF FLOWERS

- \$300** Oksana Krushelnicky and Dr. Mark & Anna Krushelnicky in memory of **Wolodymyra Slywotzky**
\$300 Catherine Wolowodiuk towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
\$250 Iryna Kurowyckyj towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
\$250 Таля Даниш у пам'ять бл. п. **Володимири Сливоцької**
\$200 Zoriana Haftkowycz, Prof. Jaroslaw & Alla Leshko, UNWLA Branch 139 towards

a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac

- \$150** David Bhonslay in memory of **Anna Rak**
\$100 Люба Більовщук у пам'ять бл.п. **Мирона Заяць**, мужа голови СУА Маріянни Заяць, на меморіальну лавку в УМ. Родині висловлюю щирі співчуття
\$100 Christine Bonacorsa, Aurelia Hrab & Rostyslaw Kindratiw, Prof. Zirka Voronka, Daniel and Daria King, George and Zoriana Stawnychy, Patricia Sinkowsky & Marianne Poruchynsky-Schessel, UNWLA Branch 34 towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
\$50 Olya and John Czerkas, Romana Labrosse towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
\$50 Romana Labrosse in memory of **Nadia Ciolko**
\$35 Gregory Zajac towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac

ЧЕРВЕНЬ / JUNE

ТРИВАЛИ ТА МЕМОРІАЛЬНІ ФОНДИ ENDOWMENT AND MEMORIAL FUNDS

- \$34** from the sale of the "Petro Mehyk" Monograph, towards the **Artemij Kyryluk and Petro & Daria Mehyk Memorial Fund**

ДАТКИ / DONATIONS

- \$500** Dr. Stephan Stecura
\$400 Yara Litosch
\$250 Ukrainian National Federal Credit Union, Walter A. Clebowicz
\$150 Nadine Sielecki, Charles Stewart Mott Foundation matching gift of Nick Deychakiwsky
\$111.11 Maria Shust
\$110 George & Christine Balynsky
\$100 Christine Forszpaniak, Slawka Pylyshenko, Roman Cybriwsky, Adrian Kuzycz, Christine Wilson
\$60 Lubomyr & Larysa Zielyk
\$50 Tonia Kuzmenko, Sophia Pachecano, Maria Saxe, Natalie Simms
\$30 Jan Husak, George Kirk, Motria Milanytch, Sofia Skrypnyk, Lydia Woloshyn
\$25 Christine Demidowich, Irene Fizer, Helen A. Petryshyn, Ivan & Natalie Synhaisky
\$20 Ulana Blyznak
\$15 Anastasia Teterichko
\$10 Walter Czepizak, Andrij & Luba Chornodolonsky

DONATIONS TO THE UKRAINIAN MUSEUM – 2021

З НАГОДИ / IN HONOR

- \$50 Motria Milanytch in honor of **Lydia Slyz's birthday**

ЗАМІСТЬ КВИТІВ / INSTEAD OF FLOWERS

- \$300 UNWLA Philadelphia Regional Council towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
- \$200 The Forbes Family, Maria Shust towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
- \$200 90-й Відділ СУА у пам'ять нашої членкині бл. п. **Іванни Сергеевої**
- \$200 Христя Кохан у пам'ять бл. п. **Володимири Сливоцької**
- \$50 UNWLA Branch 108, UNWLA Branch 29 towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
- \$35 Gregory Zajac (Benevity) towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac

ЛИПЕНЬ / JULY

ДАТКИ / DONATIONS

- \$5,000 Myron & Olha Hnateyko
- \$2,500 Maria Tomorug, Victor & Larisa Shevchenko, Prof. Jaroslaw & Alla Leshko, Dr. Mary R. Motyl & Joseph Laraia, Orest & Lydia Glut, Maria Tershakovec, Tamara Tershakovec, Natalie Pawlenko & Dr. Yuri Mischenko
- \$2,000 Drs. Adrian & Larissa Pohorecky Dolinsky
- \$1,500 Anne Evans, UNWLA Branch 24
- \$1,300 Johnson & Johnson PAC matching Brian Tomko
- \$110 Orest & Hania Hrycyk
- \$100 Romana Danysh, Borys Hayda, John & Melissa Kunstadter, Elizabeth Lasiy, Anna Procyk
- \$80 Anna Shepko
- \$50 George Kowal, Roman & Helen Geletkanycz
- \$30 John & Kathryn Babak, Irene Ostapiuk, Laura Larysa Zaika
- \$25 Maria Wasyliw, Irma Osadsa, Roman Stelmach
- \$20 Michael & Irene D'Alessio, Anita Roik
- \$15 Anastasia Teterichko
- \$10 Vasyl Barabash, Walter Czepiak, Kathleen Derzipilski, Walter & Luba Kasian

ЗАМІСТЬ КВИТІВ / INSTEAD OF FLOWERS

- \$10,000 from the Estate of Herbert & Olha Olensky Schirmer in memory of **Arka Olensky Petryshyn & Chrystya Olensky**

- \$500 Jaroslaw W. Bilaniuk towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
- \$250 Catherine Wolowdiuk in memory of **Eva Sacharuk**
- \$100 Donna Czechowycz in memory of **Anna Safian**
- \$50 Amy Oden in memory of **Leanore Copeland**
- \$25 Jaroslawa Hordynsky in memory of **Anna Safian**

СЕРПЕНЬ / AUGUST

ДАТКИ / DONATIONS

- \$14,242 Anonymous
- \$5,000 Jaroslaw & Jaroslava Mulyk, Anonymous
- \$2,500 Marta H. Mulyk Baxer, Katria Czerwoniak, Oleg J. & Christina Samilenko, Orest & Daria Temnycky, Merck Foundation matching Dr. Mary Motyl & Joseph Laraia
- \$1,000 Ulana Diachuk
- \$961.71 Vladimir deVassal (United Way of Greater PA & NJ)
- \$500 Mykola Haliv
- \$250 John R. Stecura
- \$200 Serhij & Karen Hoshowsky, Nicholas Iwanisziw, Drs. Peter & Ruth Lenchur
- \$160 Nickolas & Germaine Milanytch
- \$100 Natalie Miahky, Natalia Turetsky Luciwi, Maria Odezynskyj
- \$80 Anna Sierant
- \$70.76 AmazonSmile
- \$30 Lyubov Bilozir, Dr. Victor J. Jaworsky, Myroslawa Hluszok-Jones, Paul Zaplitny
- \$25 Cathy Longinotti
- \$18.31 Marko Jarymowych (United Way of Greater PA & NJ)
- \$15 Anastasia Teterichko
- \$10 Lois Estock Antal, Walter Czepizak, Volodymyr & Larisa Kozak

З НАГОДИ / IN HONOR

- \$99 George Shevchuk in honor of **Ilia Shevchuk's 99th birthday**

ЗАМІСТЬ КВИТІВ / INSTEAD OF FLOWERS

- \$300 UNWLA Branch 99 towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
- \$250 UNWLA Branch 56 towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
- \$100 Zirka Clark Zubar, Catherine Kuzyma towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac

ДАТКИ НА УКРАЇНСЬКИЙ МУЗЕЙ – 2021

- \$100 UNWLA Regional Council Ohio in memory of **Ivanna Szkarupa**
- \$100 Nadia Deychakiwsky in memory of **Hanusia Semkiw-Pawuk**
- \$50 Vera Andrushkiw, Marie Zarycky, Julianna Maziak towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
- \$30 Irene Petrina towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
- \$20 Marta Kwithowsky, Nadia Pusnell, Lydia Taraschuk towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
- \$10 Luba Szoyenko towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac

ВЕРЕСЕНЬ / SEPTEMBER

ДАТКИ / DONATIONS

- \$3,000 Anna Harmaty
- \$2,000 Roma E. Hamersky Dale
- \$1,000 Irene T. Rishko, Dr. Bohdan & Roxanna Charkewycz
- \$500 Bohdanna Slyz
- \$275 Dr. Yuri J. Ostapiuk
- \$100 Francis P. Walsh
- \$80 Dr. Sara Reynolds, Ksenia Dragan
- \$75 Michael Tomlin
- \$60 Volodymyr & Lydia Bazarko, William & Elisabeth Barna
- \$50 Theodore V. Kowalchyn
- \$30 John & Wendy Keryk, Anna Zabniak, Patricia Bodnar McGarrigle, Tatiana Lysynecky, Minerva Acosta, Olena Papiz
- \$25 Orest & Chrystia Walchuk
- \$20 Maria Proskurenko, Lubow T. Burrows
- \$15 Anastasia Teterichko
- \$10 Walter Czepizak, Yaroslav & Larisa Shcheglov, Nicholas J. & Irene Hlurhyj
- \$5 Joan Carmody

З НАГОДИ / IN HONOR

- \$100 Olha Basarab-Ponos in honor of **Irena Sawchyn-Doll's birthday**

ЗАМІСТЬ КВИТІВ / INSTEAD OF FLOWERS

- \$300 Vera Mencinska in memory of **Ewhenia K. Wolowacz**. My condolences to the family.
- \$250 UNWLA Branch 75 towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac

- \$200 Zenon & Christine Kyfor in memory of **Mary Maciuk**, former President and long-standing member of UNWLA Branch 34 in Cohoes, NY. She will be greatly missed by the Ukrainian community and her CYA family. May her memory be eternal.
- \$150 Alexandra Weiss towards a memorial bench in memory of **Myron Zajac**, husband of Marianna Zajac
- \$100 Irene Halibej & Family, UNWLA Branch 34, Ulana Omecinsky & Family in memory of **Mary Maciuk**, former President and long-standing member of UNWLA Branch 34 in Cohoes, NY. She will be greatly missed by the Ukrainian community and her CYA family. May her memory be eternal.
- \$100 George & Myra Hrab in memory of **George Popel**
- \$100 David & Joann Duquette in memory of **Mary Maciuk**, who was a very special woman
- \$100 Susan Retersdorf in memory of **Mary Maciuk**, who passed away on September 8, 2021
- \$80 Joseph Cancilla in memory of **Mary Maciuk**
- \$50 Stephen & Katrina Barsigian, Romana Rakoczy, Olena Kutzer in memory of **Mary Maciuk**, former President and long-standing member of UNWLA Branch 34 in Cohoes, NY. She will be greatly missed by the Ukrainian community and her CYA family. May her memory be eternal.
- \$50 Jan & Lidia Hudak in memory of **Mary Maciuk**
- \$50 Joan Stephenson in memory of **Mary Maciuk**, who was an amazing woman, and I'm so grateful that she was a part of my life
- \$50 Joseph & Catherine Capitula in loving memory of **Mary Maciuk**
- \$50 Anastasia Johnson in memory of **Mary Kozar**
- \$25 Ann Janiszak in memory of **Mary Maciuk**, former President and long-standing member of UNWLA Branch 34 in Cohoes, NY. She will be greatly missed by the Ukrainian community and her CYA family. May her memory be eternal.

Щиро дякуємо за підтримку!

Управа та адміністрація УМ

**ГОЛОВНА УПРАВА
СОЮЗУ УКРАЇНОК АМЕРИКИ**

Почесні голови СУА:
Анна Кравчук, Ірина Куровицька, Маріанна Заяць
Наталія Павленко – голова СУА

ЕКЗЕКУТИВА

Надя Нинка	1-ша заступниця голови
Валентина Табака	2-га заступниця голови для справ членства
Оленка Крупа	3-тя заступниця голови для зв'язків з громадськістю
Орися Сорока	секретарка
Рената Заяць	скарбник
Карен Челак	фінансова секретарка
Оксана Лодзюк Кривулич	вільна членкиня

ГОЛОВИ ОКРУЖНИХ УПРАВ

Ярослава Глинська	Детройт
Ольга Михайлюк	Філадельфія
Лідія Слиж	Нью Йорк
Оксана Лодзюк Кривулич	Нью Джерзі
Галина Ярема	Огайо
Катерина Івасишин	Чікаґо
Катерина Таньчин	Нова Англія
Оксана Цюпка	Центральний Нью Йорк
Наталія Сантарсієро,	зв'язкові віддалених
Ірина Халупа	відділів
Оля Черкас	зв'язкова вільних членкинь

РЕФЕРЕНТУРИ

Ірина Бучковська	архівна
Людмила Рабій	мистецтва та музею
Оксана Пясецька	у справах культури
Людмила Вусик	у справах освіти
Надя Яворів	стипендій
Діанна Кордуба Савицька	соціальних засобів комунікації
Ока Грицак	суспільної опіки

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ

Віра Н. Кушнір	голова
Христина Бойко	членкиня
Софія Кошів	членкиня
Іванка Олесницька	заступниця членкині
Ксеня Раковська	заступниця членкині

**СТИПЕНДІЙНА АКЦІЯ СУА
UNWLA, INC. SCHOLARSHIP/
CHILDREN-STUDENT SPONSORSHIP PROGRAM**
171 Main St., P.O. Box 24, Matawan, NJ 07747-0024
Phone/Fax: 732-441-9530
E-mail: nazustrich@verizon.net

**NATIONAL BOARD OF THE UKRAINIAN
NATIONAL WOMEN'S LEAGUE OF AMERICA, INC.**

Honorary Presidents:
Anna Krawczuk, Iryna Kurowyckyj, Marianna Zajac
Natalie Pawlenko – President

EXECUTIVE COMMITTEE

Nadia Nynka	1st Vice President
Valentyna Tabaka	2nd VP — Membership
Olenka Krupa	3rd VP — Public Relations
Orysa Soroka	Secretary
Renata Zajac	Treasurer
Karen Chelak	Financial Secretary
Oksana Lodziuk Krywulych	Officer-at-Large

REGIONAL COUNCIL PRESIDENTS

Yaroslava Hlinska	Detroit
Olga Mykhaylyuk	Philadelphia
Lidia Slysh	New York City
Oksana Lodziuk Krywulych	New Jersey
Halyna Yarema	Ohio
Katherine Iwasyszyn	Chicago
Kateryna Tanchyn	New England
Oksana Ciupka	Central New York
Natalie Santarsiero	Branches-at-Large Co-Liaison
Irena Chalupa	Branches-at-Large Co-Liaison
Olya Czerkas	Members-at-Large Liaison

STANDING COMMITTEE CHAIRS

Iryna Buczkowski	Archives
Liudmyla Rabij	Arts and Museum
Oksana Piaseckyj	Culture
Liudmila Wussek	Education
Nadia Jaworiv	Scholarship
Dianna Korduba Sawicky	Social Media
Oka (Olga) Hrycak	Social Welfare

AUDIT COMMITTEE

Vera N. Kushnir	Chair
Christine Boyko	Member
Sophia Koshiw	Member
Ivanka Olesnycky	Alternate Member
Ksenia Rakowsky	Alternate Member

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗЕЙ / THE UKRAINIAN MUSEUM

222 East 6th Street, New York, NY 10003
212-228-0110 / Fax: 212-228-1947
E-mail: info@ukrainianmuseum.org
Website: www.ukrainianmuseum.org

ПІДТРИМУЙТЕ «НАШЕ ЖИТТЯ»!

«Наше життя» — це найстаріший і найбільший український жіночий журнал за межами України, журнал, на сторінках якого звеличуємо Вас — надзвичайних жінок СУА, Вашу важливу працю та Ваші видатні досягнення. За останній рік завдяки Вашій співпраці та підтримці ми поділилися з усіма членами СУА численними звітами, що стосуються відділів, округ та організації в цілому... короткими нарисами про успішних жінок у наших рядах та поза ними... дописами про виклики, що стоять перед Україною, та про людей, які допомагають згуртуватися... поезіями, творами мистецтва та іншими внесками у культуру... та багато ін. Оскільки СУА готується відзначити своє сторіччя у 2025 р., а журнал «Наше життя» з нетерпінням очікує на своє 80-річчя у 2024 р., просимо Вас продовжувати бути гарантом процвітання «Нашого життя», підтримуючи його через Пресовий Фонд СУА. Дякуємо!

Our Life is the oldest and largest Ukrainian women's magazine outside Ukraine, a magazine that celebrates the extraordinary women of the UNWLA, your important work and your remarkable achievements. Over the past year, thanks to your collaboration and support, we have shared with all UNWLA members numerous reports about branch, regional, and organization-wide initiatives ... profiles of accomplished women within and beyond our ranks ... stories about the challenges facing Ukraine, and about the people who are helping to meet them ... poetry, artwork, and other cultural contributions ... and so much more. As the UNWLA prepares to celebrate its centennial in 2025, and as *Our Life* looks forward to its 80th anniversary in 2024, we ask that you continue to ensure the success of *Our Life* by making a donation to the UNWLA Press Fund. Thank you!

PLEASE SUPPORT OUR LIFE!

To support *Our Life*, please send your check made out to the UNWLA Press Fund to:

Our Life, 203 Second Avenue, 5th Floor, New York, NY 10003-5706

